

LES ESQUADRES DE CATALUNYA A ESPLUGUES DE LLOBREGAT I SANT JUST DESVERN. 1922 - 1939

Francesc Riera Prenafeta

A la memòria dels meus avis: Francesc Riera Morejón i Emili Prenafeta Saludes, que lluitaren al costat de la República, defensant amb lleialtat l'ordre establert, i a les seves esposes Maria Orriols Pagès i Lluïsa García Guillem, que tiraren endavant la família en els moments més crítics. A ells i a la memòria de la majoria de catalans que han ajudat a bastir un fragment dels grans fets històrics del nostre estimat país, i que han passat a formar part de la Història dins l'anonimat. Que el present article sigui un homenatge a tots ells.

AGRAÏMENTS

A Maria Assumpta Rodon, Maria Luz Retuerta, Roser Vilardell, Jordi Arnigó, persones que estaven en els moments de fer la recerca, a càrrec dels arxius de la Diputació de Barcelona, Històric Comarcal de Sant Feliu, d'Esplugues de Llobregat i de Sant Just Desvern, respectivament. Per la seva amabilitat i atenció en tot moment.

A Salvador Cabré de l'Arxiu Nacional de Catalunya, per la seva orientació per a poder consultar els fons documentals de la Presó Cel·lular de Barcelona (Presó Model).

A les filles i fills dels Mossos d'Esquadra que un cop superat el primer moment de desconfiança en front d'un foraster que s'interessa per una etapa molt concreta de la vida del seu progenitor, s'han obert de forma total, facilitant tota mena de detalls i anècdotes fins on els arriba la memòria -tots ells, eren en aquells moments molt petits-. Aquests són per ordre alfabètic: Jaume Bonet Biosca, i la seva esposa Mercè, d'Esplugues; Matilde Bosch Noguer, de Vilassar de Mar; Miquel Caldés, de Sant Joan Despí; Josep Maria Espelta Guàrdia, de Barcelona; els germans Dionisia i Josep Font Giralt, de Sabadell; Matilde Prenafeta Garcia -la meva mare-, de Sant Just Desvern; els germans Francesc i Jordi Riera Salvador, de Sant Just Desvern; Rosalia Sabat Solé, d'Esplugues de Llobregat.

A Clàudia Riera Orriols i Amadeu Prenafeta Raventós, per les informacions i documentació facilitada.

LES ESQUADRES

Al segle XIX el Cos de Mossos d'Esquadra era una força policíaca dedicada pràcticament a perseguir els delictes de banditatge rural. A diferència de la Guàrdia Civil, que era pagada per l'Estat, el sou dels Mossos el fornien ajuntaments i diputacions provincials. Aquest fet i el caràcter monàrquic que de sempre havia tingut el Cos, amb la caiguda d'Isabel II, motivaren el rebuig dels nous governants.

ACRÒNIMS EMPRATS

ACSFL	Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHDB	Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona
AHSJD	Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern
AMEL	Arxiu Municipal d'Esplugues de Llobregat
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya

Arrel de la Revolució de Setembre de 1868, anomenada “La Gloriosa”, la Junta Revolucionària de Barcelona decideix dissoldre el Cos de Mossos d’Esquadra, cosa que es feu efectiva l’any 1873 amb la proclamació de la Primera República i per decret del general Joan Prim.

Amb la reinstauració dels Borbons en la persona d’Alfons XII mercès al cop d’Estat protagonitzat pel general Martínez Campos a finals de 1874, s’acaba el sexenni revolucionari, i el Cos es reinstaura, però ho fa únicament a Barcelona, ja que les diputacions provincials de Girona, Lleida i Tarragona, no volen fer-se càrrec del seu manteniment. Contràriament, trobem ja l’any 1875 que alguns ajuntaments, entre ells el de Molins de Rei, reclamen el restabliment del Cos de Mossos d’Esquadra.¹

El Cos fou definitivament restablert durant l’any 1877, establint-se la seu central a Barcelona ciutat i sis destacaments repartits pel territori (a les poblacions de La Garriga, La Granada, Monistrol, Sallent, Torelló i Sant Cugat), comptant amb una dotació total de 6 caporals, 18 sotscaporals i 182 mossos.

Amb la nova organització es redistribueixen les poblacions, que dependran d’un post que centralitzarà les actuacions de l’Esquadra en un radi determinat. Així els pobles d’Espulgues de Llobregat i Sant Just Desvern, l’any 1890 pertanyien a l’Esquadra de Sant Cugat, i depenien de la nova subdivisió amb post a Sant Gervasi de Cassoles, de la qual consta que ambdues poblacions en distaven uns 10 km.² Paradoxalment la majoria de poblacions baixllobregatines depenien de les subdivisions de Cornellà i Sant Vicens dels Horts, i no consta que hi hagués post a Sant Feliu de Llobregat.³

L’any 1892 les Esquadres adquireixen caràcter militar, passant a estar directament sota el control del Govern Civil i de la Capitania General.

El juliol de l’any 1910 la comandància de les Esquadres a Barcelona proposa a la Diputació el trasllat de la caserna de Sant Gervasi a Vallvidrera, i un cop aprovat, el mes d’agost dona instruccions per a traslladar el post amb la condició que l’Ajuntament de Sarrià es comprometí a facilitar per compte seu “*casa-cuartel y utensilios, y a los gastos de*

¹ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 1, exp. 1, fulls 26-27. Sig. R-244

² ANC. Diputación Provincial de Barcelona. Sección Gobernación. Negociado de Escuadras. Capsa núm. 9, lligall 73. Distribución de las fuerzas.

Escuadra de Sant Cugat. Subdivisión de S. Gervasio de Cassolas (Nueva). Distancia en km a S. Gervasio: Les Corts, 2; Hostafranchs, 5; Sans, 5; Horta, 6; S. Andrés del Palomar, 10; Sta. Coloma de Gramanet, 12; S. Adrián del Besós, 15; Sarrià, 2; Espulgues, 10; S. Justo Desvern, 10. Barcelona, abril de 1890.

³ AHDB. Esquadres de Catalunya. Lligall 4051. Relació de les Esquadres i de les seves respectives subdivisions existents a la província de Barcelona l’any 1902: Barcelona (Barcelona = Moll); La Granada (La Granada, Sant Quintí, Píera, La Llacuna, Sant Pere de Ribes); La Garriga (La Garriga, Vilassar, Tordera, Palautordera, Castellterçol); Monistrol (Monistrol, Castellar, Rocafort, Prats de Rei, Òdena); Sallent (Sallent, Gironella, Borredà, Súria, Poble de Lillet); Sant Cugat (Sant Cugat, Mollet, Sant Vicenç dels Horts, Cornellà, Sant Gervasi); Torelló (Torelló, Prats de Lluçanès, Olost, Santa Maria del Corcó, Taradell).

alumbrado y calefacción”,^{4, 5} passant així les nostres poblacions d’Esplugues i Sant Just a dependre d’aquest nou post.

El mes de novembre de 1910, els diputats Joan Pich i Agustí Nogués incoen una proposta de supressió del Cos de Mossos d’Esquadra,⁶ al·legant que les altres províncies ja l’han suprimit i no hi ha raons que aconsellin la seva permanència. Desconeixem els motius pels quals aquests membres de la Diputació Provincial s’oposen al manteniment del Cos, però és un reflex del que succeirà quatre anys més tard en constituir-se la Mancomunitat de Catalunya, basada en la unió de les diputacions provincials. La Mancomunitat no tenia el comandament del Cos, encara que el mantenia econòmicament, i això motivà els intents d’alguns diputats de voler suprimir-lo. La realitat és que mentre a la Diputació es debat la qüestió, alguns Ajuntaments demanen la presència dels Mossos als seus respectius pobles.⁷ Finalment, el mes de juny de 1915, i després de quasi 3 anys d’haver aprovat fer una consulta als alcaldes,⁸ la Diputació Provincial de Barcelona acorda fer arribar als municipis de la seva competència el següent qüestionari “*Cree conveniente ese Ayuntamiento para los intereses generales de la provincia el sostenimiento del Cuerpo de Mozos de Escuadra ?*”⁹

La missiva deuria ser enviada a finals de juliol o primers d’agost, i la resposta dels Ajuntaments¹⁰ no es fa esperar. En el termini màxim d’un mes la majoria dels municipis de la comarca baixllobregatina han contestat, i tots afirmativament. Alguns ho han fet rònegament amb un “SI” (Pallejà, Santa Creu d’Olorda), d’altres fan constar la sessió del ple municipal en què s’aprova la resposta afirmativa, tal és el cas de Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern.

⁴ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 10, exp. 74, full 44. Sig. R-244

⁵ ANC. Esquadres. Lligall 10, exp. 74. Distribución, establecimiento, traslado, adición y supresión de subdivisiones y puestos de Mozos de Escuadra. Capsa 9.

⁶ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 8. Capsa 1.

⁷ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 10, exp. 74, fulls 53-54, 58-61. Sig. R-244. Amb data 11/03/1912 l’ajuntament de Molins de Rei demana l’establiment d’un post de les Esquadres al seu municipi. Amb data 22/05/1912 la Comandància de les Esquadres li contesta negativament.

⁸ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 8. Capsa 1. Amb data 22/09/1912, la Diputació Provincial acorda fer una consulta als alcaldes de la província per veure si consideren escaient el sosteniment del Cos d’Esquadres. Probablement no s’arribà a enviar la consulta als Ajuntaments, car no hi ha constància documental de sortides a la Diputació ni registre d’entrada als ajuntaments.

⁹ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 2, exp. 8, fulls 28-32. Sig. R-244. Amb data 10/06/1915, la Diputació acorda novament enviar un qüestionari als ajuntaments, referent al manteniment del Cos de Mossos d’Esquadra. L’Ajuntament de Sant Just Desvern contesta el 10/08/1915 (fulls 286-287), Molins de Rei contesta el 16/08/1915 (fulls 267-268), el d’Esplugues de Llobregat ho fa el 20/08/1915. (Full 259), Sant Joan Despí el 02/09/1915 (fulls 284-285), Sant Feliu de Llobregat contesta el 13/09/1915 (fulls 282-283).

¹⁰ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 8. Capsa 1.

Veiem la resposta de Sant Just, reflectida amb data vuit d'agost de 1915 al llibre d'Actes del seu Ajuntament:¹¹

“A las quince horas y treinta minutos se reunieron en la Casa Consistorial los Sres Concejales que al margen se expresan (Joaquín Carbonell, Ferriol Navarra, Pedro Doménech, Jaime Cartró, Jacinto Amigó) bajo la presidencia del Sr Alcalde Joaquín Carbonell Modolell al objeto de celebrar sesión pública ordinaria ... Visto el cuestionario remitido a este Ayuntamiento por la Diputación Provincial de Barcelona interesando se conteste si se cree conveniente para los intereses generales de la provincia el sostenimiento del Cuerpo de Mozos de Escuadra, por unanimidad se acordó contestar en sentido afirmativo, ó sea que cree conveniente el sostenimiento de dicho Cuerpo para los intereses de la misma.”

I també l'emfàtica resposta del consistori d'Esplugues que arriba a la Diputació:¹² *“Si. El Ayuntamiento de mi presidencia en sesión de 12 de los corrientes acordó en vista de lo solicitado por la Excm. Diputación Provincial y teniendo en cuenta los servicios que presta el Cuerpo de Mozos de Escuadra, hacer constar que considera imprescindible dicho cuerpo e insustituible en nuestro territorio. Esplugas a 20 de Agosto de mil novecientos catorce (sic). El Alcalde, José Argemí. El Secretario, Eusebio Cortada.”*

Vista l'aclaparadora unanimitat en les respostes, la Diputació Provincial en sessió de data 8 d'octubre de 1915 acorda textualment *“no ha lugar a disponer se prescindan servicios Cuerpo Mozos de Escuadra, ratificado en votación nominal”*.¹³

Durant la dictadura del general Primo de Rivera (setembre 1923 - gener 1930), aquest va mostrar la seva satisfacció amb les Esquadres. Per al general, el Cos d'Esquadres, era l'expressió del *“catalanismo bien entendido”*, l'únic que el centralisme de l'Estat tolerava.^{14,15} Aquesta comunió va provocar que en finalitzar la Dictadura es decidís dissoldre el Cos per tal de depurar el quadre de la seva oficialitat, provinent dels quadres de l'Exèrcit i particularment addicta al dimitit dictador. El juliol de 1930 la Comissió permanent de la Diputació emet un dictamen sol·licitant autorització per a reorganitzar el Cos de Mossos d'Esquadra. Un mes més tard des de la Presidència del Consell de Ministres es fa arribar el Reial Decret de 14 d'agost de *“Dissolució y nueva organización Cuerpo Mozos Escuadra*

¹¹ AHSJD. Llibre d'actes de l'Ajuntament. Anys 1912-1918. Acta de la sessió municipal del 8 d'agost de l'any 1915.

¹² ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 8. Capsa 1. Full 259.

¹³ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 8. Capsa 1.

¹⁴ Pàgina web dels Mossos d'Esquadra. Secció: Història. <http://www.gencat.net/mossos>

¹⁵ Josep Maria Milà Camps (Barcelona, 1887 - Esplugues de Llobregat, 1955), fou un estret col·laborador del govern de la Dictadura de Primo de Rivera. Presidí la Junta que liquidà la Mancomunitat de Catalunya i va estar al cap de la Diputació de Barcelona entre els anys 1925 i 1930. L'any 1926 Alfons XIII el nomenà comte de Montseny. A Esplugues de Llobregat era propietari d'una gran finca situada a tocar de l'actual Avda. dels Països Catalans.

de Barcelona”. Amb la nova ordenació s’estableix una demarcació territorial diferent, ara les noves subdivisions de l’Esquadra tindran la seu a La Garriga, a Sallent i a Piera.¹⁶

L’estat de guerra causat per la precipitada proclamació de la República a Jaca el 13 de desembre de 1930 va fer que durant els dies 16 a 20 del mateix mes el comandant en cap Ignasi de Bufalà, personatge profundament monàrquic, ordenés la concentració de tots els Mossos en algunes poblacions i especialment a Barcelona.¹⁷ Les eleccions municipals del 12 d’abril de 1931 van donar el triomf als republicans, tres dies més tard una ordre procedent de la República Catalana cessava per raons polítiques al cap de les Esquadres Ignasi de Bufalà, i encarregava el nou comandament a Enric Pérez Farràs.¹⁸ El 14 d’octubre de 1932, el president Francesc Macià va decretar que els Mossos es desplegessin per tot Catalunya, cosa que, finalment mai es veuria feta realitat.

A finals de gener de 1934, al poc temps d’ésser escollit Lluís Companys i Jover com a cap del govern de la Generalitat de Catalunya, un Decret de Presidència traspassa a la Generalitat el Servei d’Esquadres, la Guarderia Rural i els Guàrdies d’Assalt.¹⁹ Mentrestant a Espanya el Govern Samper controlat pels reaccionaris suscitava conflictes permanents amb l’oposició d’esquerres, així arribem al mes de juny, el Tribunal de Garanties pronuncià sentència contra la Llei de Contractes de Conreu aprovada pel Parlament català. Aquest no va acceptar-la, i va aprovar per segona vegada l’esmentada Llei davant l’eufòria del poble. Amb la formació del nou govern Lerroux-Gil Robles, de caire centredretà i monarquitxant, s’iniciaren arreu de l’Estat moviments de protesta contra la traïció a l’esperit i la voluntat popular que el 14 d’abril del 31 havia portat la República. El dia 3 d’octubre, el comandant Pérez Farràs, en previsió d’una possible vaga general, ordenà la concentració de totes les Esquadres a Barcelona. La concentració es feu efectiva durant els dos dies següents, i els Mossos es distribuïren entre els edificis de la Generalitat i el del Parlament de Catalunya, mentre la vaga general anava prenent força. A les 8 del vespre del dissabte dia 6 d’octubre el President Lluís Companys, acompanyat del Govern de la Generalitat en ple, sortí al balcó del palau i proclamà l’Estat Català dins la República Federal Espanyola. Hores més tard el Govern de la Generalitat restaria sol davant l’atac de l’Exèrcit contra el Palau de la Generalitat. De totes les forces d’Ordre Públic que disposava la Generalitat, Policia, Seguretat, Assalt i Mossos d’Esquadra, pràcticament només aquests darrers romangueren fidels i s’enfrontaren a les tropes.

Al dia següent els caps de l’Esquadra eren detinguts i portats al castell de Montjuïc a l’espera d’un Consell de Guerra Sumaríssim, mentre que una columna formada per uns 300 Mossos d’Esquadra i alguns membres de les forces de Seguretat que havien obeït

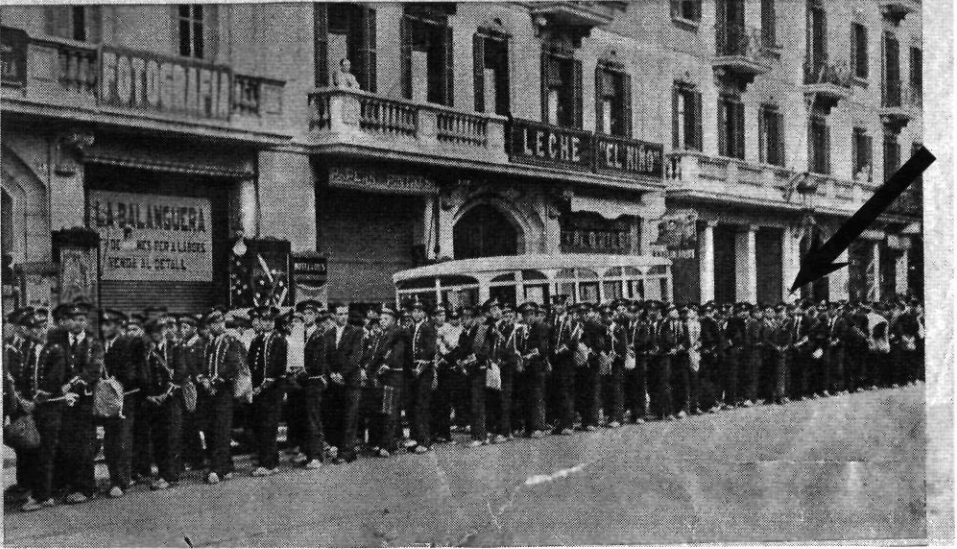
¹⁶ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 2, exp. 10. Sig. R-244

¹⁷ ANC. Esquadres. Lligall 9, exp. 62. Plusos de concentració.

¹⁸ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 11, exp. 80, fulls 97 i 98. Sig. R-244

¹⁹ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento. Índex de documents del Negociat d’Esquadres. Lligall 12, exp. 90, fulls 53-54. Sig. R-244

Barcelona.—Detención de los mozos de Escuadra y los guardias de Asalto que permanecieron adictos al Gobierno de la Generalidad.



El setmanari *Crónica* es fa ressó dels fets revolucionaris de primers d'octubre a tot l'estat espanyol. A la fotografia veiem una columna de Mossos d'Esquadra a la Via Laietana, en direcció cap al moll, on serien embarcats en un primer moment com a presoners al vaixell "Uruguay". Font: Francesc Riera Prenafeta. Setmanari *Crónica* del 14 d'octubre de 1934 (exemplar guardat per Emili Prenafeta, la situació del qual a la columna, es destaca amb una fletxa).

les ordres de la Generalitat, eren conduïts presoners a diferents centres de reclusió i al vaixell-presó "Uruguay".

Les noves autoritats decideixen no dissoldre el Cos d'Esquadres, però fan una renovació total dels comandaments, ara -20/10/1934- sota les ordres del militar capità Fernando Lizcano de la Rosa, la qual cosa va suposar una dretanització manifesta del Cos.

Així arribem a l'any 1936. El dia de l'alçament militar la presència dels Mossos de tropa en els esdeveniments és de poca transcendència, limitant-se la majoria a mantenir-se als seus llocs de vigilància. No és així en el cas dels seus comandaments, els quals participen activament en la revolta i en pateixen les conseqüències: el mateix dia 19 de juliol mor en l'alçament de Barcelona, Salvador Vidal Porriño, capità d'Exèrcit i ajudant del comandant de les Esquadres Lizcano de la Rosa. El 26 d'agost és afusellat al fossar de Santa Elena de Montjuïc, el capità ex-cap de les Esquadres Lizcano de la Rosa, sota l'acusació de delictes de sedició. Un mes més tard, el 25 de setembre, és afusellat pel mateix concepte al Camp de la Bota, Luis Oller Gil, capità de l'Exèrcit i capità-caporal de les Esquadres.

El juliol de 1938 es crea un nou sistema de distribució de les Esquadres, abandonant l'antiga divisió geogràfica, i passant a denominar-se Plana Major de les Esquadres, Plana Major del Servei Rural, Esquadra 1^a, Esquadra 2^a i Esquadra 3^a.

LA SEGURETAT CIUTADANA ALS POBLES D'ESPLUGUES I SANT JUST A LES PRIMERIES DEL SEGLE XX

Aquest apartat no suposa un estudi exhaustiu dels elements ciutadans del moment dedicats a la salvaguarda de l'ordre públic, sinó que pretén donar una visió prèvia de la situació abans de l'arribada dels Mossos, i també durant la coexistència amb ells.

Fins a les darreries dels anys 20, la vigilància i la seguretat de la ciutadania depenien bàsicament de dos models de forces ben diferenciades. D'una banda existien les figures del "vigilant" i del "sereno", a càrrec dels pressupostos municipals, i també "la guarderia rural" a cavall entre la funció pública i el sou que els pagaven els terratinents, de forma particular o bé agrupats com a *Hermandad de Labradores*. D'altra banda hi havia la nostrada figura del Sometent, cos armat de caire local, format per individus de la mateixa població sota les ordres d'un ciutadà (caporal) de reconeguda solvència moral i sovint econòmica, i que es reunia i mobilitzava al toc de campanes del mateix nom en ocasió de la presència de grups de malfactors. El Sometent era una organització especialment apreciada al món rural.

Esplugues de Llobregat

A Esplugues de Llobregat, l'any 1924, quan ja fa un any i escaig que s'ha establert la parella de Mossos d'Esquadra, trobem al vigilant Josep Cervera Canals de 38 anys i que en porta vint anys residint al municipi, a l'agutzil Rafael Mascaró Roldán de 52 anys i natural d'Esplugues, al sereno Josep Malaret Pi espluguenc de 46 anys, i com a guardes a Jaume Artigas Argemí de 61 anys dels quals 34 ho són amb residència a Esplugues, i Francisco Romeu Gutierrez de 24 anys i que s'encarrega de la custòdia dels dipòsits d'aigua soterrats de Sant Pere Màrtir, pertanyents a la companyia d'Aigües de Barcelona.^{1, 2}

L'any 1934 és un any especialment conflictiu en el tema de la seguretat ciutadana, el diari *El Diluvio* se'n fa contínuament ressò a les seves pàgines, relatant autèntiques persecucions de lladres amb antifaç, policies i serenos, que farien les delícies de qualsevol dibuixant de còmics, ahora que critica irònicament l'alcaldia espluguenc per no dotar d'armes als vigilants: *"En este pueblo todo es tranquilidad; este es el lema de los prohombres de nuestra Alcaldia y por eso no se cuidan de la vigilancia y la poca que hay es insuficiente, una pareja de mozos de escuadra que tiene un trabajo atroz, y vigilantes y serenos que no tienen ni siquiera licencia para el uso de armas. Es de esperar que la Alcaldia se ocupará*

¹ AMEL. Padró d'habitants de 1924.

² Testimoni de Carolina Romeu Ortillés. Esplugues de Llobregat, 01/02/2003

de poner a los vigilantes y serenos en las condiciones debidas, dándoles una licencia y una carabina de sal..."^{3, 4}

Precisament fa poc -maig de 1934- que la Generalitat de Catalunya ha cessat al caporal i sotscaporal del Sometent local d'Esplugues, i ha nomenat unes persones més afins,



Plaça de l'església d'Esplugues. Fotografia realitzada amb motiu d'alguna celebració (Festa Major?) entre els anys 20 i 30. A mà dreta es pot apreciar un grup de persones que estan aixecant un castell humà, al darrera, la teulada de can Ramoneda, de fons, el mur de tanca del pati de can Cortada, i al fons a l'esquerra es pot apreciar la figura d'un Mossos d'Esquadra. AMEL. Fons Salvador Serra.

³ AHC. *EL DILUVIO*. 17 de juny de 1934. Pàgina 21.

⁴ AHC. *EL DILUVIO*. 9 de juny de 1934. Pàgina 20: Article aparegut a la secció *VIDA REGIONAL* - Esplugues de Llobregat: "En la barriada de Pelegrí nuevamente era objeto de un nuevo robo, que se impidió a que el vecino y el vigilante se dieron cuenta a tiempo. Este al verlos, empezó a tocar el pito de alarma. Los individuos que llevaban el rostro cubierto con pañuelos, amparados en la oscuridad consiguieron huir. El vigilante junto con un par de somatenistas, dieron una batida por los alrededores con resultado negativo. Es de protestar la poca vigilancia que hay, porque la que hay no es suficiente. El vigilante antes mencionado no tiene armas de ninguna clase porque carece de licencia y por esto él se limitó a tocar el pito. Es de esperar que la Alcaldía se interesará para que esto no suceda más." *EL DILUVIO*. 24 de juny de 1934. Pàgina 22: Article aparegut a la secció *VIDA REGIONAL* referent a Esplugues de Llobregat, on es fa referència d'un nou intent de robatori, i posterior crítica del comentarista a l'Ajuntament, perquè els vigilants i els serenos van desarmats. *EL DILUVIO*. 2 d'agost de 1934. Pàgina 17: Article aparegut a la secció *VIDA REGIONAL* -Esplugues de Llobregat: "Siguen sin licencia de uso de armas los vigilantes y serenos. Es de creer que la Alcaldía, ya que dice que de ella no depende, gestionará para que la tramitación de dichos documentos sea lo más rápida posible."

a Olivé i a Estrada com a substituïts dels anteriors.⁵ Els nous sometents i simpatitzants d'aquest cos civil es reuneixen el dijous 21 de juny al Centre Republicà Democràtic i Federal per al nomenament dels nous integrants i representants d'aquesta institució a les barriades.^{6, 7} El dia 25 d'agost l'alcalde envia una carta al Comissari d'Ordre Públic de Catalunya exposant-li la gran quantitat de robatoris de fruita que pateixen els pagesos de la localitat, d'ençà que els han estat retirades les armes (la majoria de pagesos pertanyien a l'antic Sometent), i explica que fins i tot en alguns casos els lladres han plantat cara a les víctimes tot esgrimint pistoles; per aquest motiu demana que siguin readmesos els antics sometents amb reintegrament de les seves armes.⁸

Arrel dels fets del 6 d'octubre, Esplugues de Llobregat queda inicialment en mans de tropes militars, que ocupen diferents indrets del poble i munten controls a les carreteres. Els Mossos d'Esquadra del poble, Jaume Bonet i Emili Prenafeta, van ser detinguts al mateix palau de la Generalitat per la seva participació directa en els fets, i posteriorment després d'un seguit de registres a cases particulars, han estat detinguts alguns membres del nou sometent, entre ells el seu caporal Enric Olivé, per la seva presumpta vinculació amb Nosaltes Sols. Finalment a primers de novembre es retiren les forces de l'Exèrcit i la vigilància queda en mans d'unes parelles de la Guàrdia Civil, les quals munten guàrdia exclusivament a les carreteres i al pont.^{9, 10}

Un parell de mesos després dels fets d'octubre de 1934, l'Ajuntament veí de Sant Joan Despí demana l'establiment d'un *post* de les Esquadres. La petició és denegada al·legant que ja existeix un *post* a la propera població de Cornellà de Llobregat, el qual té també l'obligació de vigilar Sant Joan Despí.¹¹

El mes de febrer de 1933 l'Ajuntament de l'Hospitalet decideix cobrar una taxa anomenada "rodatge" als carruatges de tracció animal que circulin per les carreteres del seu terme. Aquesta mesura no agrada als pagesos i traginers d'Esplugues que traslladen diàriament les seves mercaderies a la capital, així, a la matinada del dia 22 d'abril ocupen la carretera de Collblanch i en un tram determinat n'aixequen totes les llambordes i omplen de claus la calçada, fins i tot els revoltats arriben a tirar un auto taxi d'un veí de la Creu Coberta pel barranc. Al matí següent Martí Figueres, alcalde d'Esplugues, envia un telegrama al Governador Civil sol·licitant urgent enviament de forces d'ordre per a protegir la brigada de reparació.¹²

⁵ AHCB. *EL DILUVIO*. 18 de maig de 1934. Pàgina 17.

⁶ AHCB. *EL DILUVIO*. 17 de juny de 1934. Pàgina 21.

⁷ AHCB. *EL DILUVIO*. 24 de juny de 1934. Pàgina 22.

⁸ AMEL. Correspondència 1864 - 1941. Any 1934.

⁹ AHCB. *EL DILUVIO*. 9 de novembre de 1934. Pàgina 17.

¹⁰ AHCB. *EL DILUVIO*. 24 de gener de 1935. Pàgina 20.

¹¹ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 10, exp. 75, fulls 51-55. Sig. R-244

¹² AMEL. Correspondència 1864-1941. Telegrama del 22 d'abril de 1933

Pel setembre de l'any 1935, l'alcalde Rosendo Montaner Roig, en una carta adreçada a Madrid, sol·licita al Ministre de la Guerra, que el guarda municipal jurat, Pedro Valls Bonet, que va ser nomenat per l'anterior batlle, pugui disposar de l'arma reglamentària. Un mes després el mateix Montaner demana al Comandant de la caserna provisional de la Guàrdia Civil que *“esta localidad a pesar de hallarse debidamente atendida la vigilancia, por Mozos de la Escuadra, guardias municipales, serenos y vigilantes, el Ayuntamiento veria con el mayor beneplácito que las fuerzas de ese Instituto quedaran definitivamente en la localidad, siempre que esto no implicara un sacrificio pecuniario, por la imposibilidad de gravar más el presupuesto municipal...”* Malgrat aquest darrer comunicat, a finals de desembre del mateix any, l'alcalde espluguenc envia una carta al Cap de Línia de la Guàrdia Civil, amb seu a Sant Feliu de Llobregat, notificant-li el disgust del Comte de Montseny, Josep Maria Milà i Camps, per la perllongada estada de la Guàrdia Civil a la seva casa-torre, i que originalment van ocupar de forma accidental i provisional, i els prega que la deixin lliure quan abans possible millor.¹³

Durant l'any 1936, a més de l'agutzil Rafael Mascaró i el sereno Josep Malaret ja esmentats, trobem en nòmina de l'ajuntament un nou agutzil, Jaume Marco Cervera, i un guàrdia urbà, Pere Arbolí Vilaseca, a més s'ha incrementat notablement el nombre de personal de seguretat, que sota la denominació de guarda de seguretat, vigilant o sereno, treballen per a patrons privats. A més a més Esplugues disposaria, fins que no es produeix l'aixecament militar del juliol, de la parella dels Mossos d'Esquadra i dels elements de la Guàrdia Civil.¹⁴

Mossos d'Esquadra al cim de Sant Pere Màrtir. Any 1935(?)
Podem identificar els dos primers per l'esquerra: Emili Prenafeta i Jaume Bonet, ambdós d'Esplugues de Llobregat.
Fotografia: cessió Jaume Bonet Biosca.



¹³ AMEL. Correspondència 1864 - 1941. Any 1935.

¹⁴ AMEL. Padró d'habitants any 1936.

Sant Just Desvern

Pel que fa a Sant Just Desvern, entre 1909 i 1922 trobem el nomenament de diversos guardies jurats particulars per tal d'efectuar la vigilància dels camps, finques i vedats de caça de diferents pagesos i terratinents locals, entre els quals i de forma habitual hi trobem els cognoms Carbonell, Cardona, Gelabert, Modolell, Padrosa, i Reverter entre d'altres. També hi apareixen els hisendats Vidal Ribas, d'Esplugues, i el Marquès de Monistrol, resident a Madrid, que també proposen nomenaments de guardes jurats per a les seves finques santjustenques de can Cortès i de la Torreblanca respectivament. Un altre cas particular és el del president de la societat de caçadors "Les Torres" que diu posseir un vedat de caça dins el terme de Sant Just Desvern (no concreta el lloc) i necessiten tenir-hi un guarda rural. Tots els nomenaments són notificats obligatòriament a la comandància de la Guàrdia Civil de Barcelona.¹⁵

La primera notícia de la presència dels Mossos a Sant Just ens la fa saber Antoni Malaret:¹⁶ Durant el període comprès entre els anys 1905 i 1907 es produïren una sèrie d'incidències locals, fruit de la confrontació entre els grans propietaris, amb la família Modolell al capdavant, per una banda, i les de can Cardona i can Solanes de la Carretera, per l'altra; els quals sota l'aparença formal d'uns posicionaments polítics, en realitat utilitzaven les sessions municipals per dirimir qüestions personals, arribant a tal grau d'exaltació que motivà la presència a la Casa de la Vila dels Mossos d'Esquadra durant la celebració de les sessions, a fi d'evitar avalots i enfrontaments. Una de les conseqüències d'aquest enfrontament fou la suspensió de l'alcalde constitucional Bonaventura Orriols, l'abril de 1906, amb motiu de la interposició d'una causa criminal per desacord amb la divisió dels districtes electorals del municipi. L'any 1908 van ser reposats l'alcalde i els regidors cessats.

L'1 de gener de 1912 pren possessió del càrrec d'alcalde Joaquim Carbonell Modolell, i durant el seu mandat la població va gaudir d'una certa tranquil·litat. Segurament el fet que Carbonell fos també caporal del sometent local hi va influir.¹⁷

Som a l'any 1933, mentre que a Esplugues ja fa deu anys que disposen d'una parella de Mossos d'Esquadra, a Sant Just l'Ajuntament ha de seguir delegant l'ordre públic en els guardes jurats. Fa pocs dies -finals de desembre de 1932- un subjecte que anava begut i revòlver en mà amenaçà de fer alguna desgràcia, els guardes municipals desarmats no hi poden fer res; l'Ajuntament en sessió d'1 de gener de 1933 acorda la compra de dues pistoles per a Joan Marlés i Josep Panella.¹⁸ Mentrestant la presència documentada dels Mossos a Sant Just és ocasional, i queda reflectida en casos puntuals com en l'atestat de

¹⁵ AHSJD. Expedients varis 1901 - 1922.

¹⁶ Malaret i Amigó, Antoni. *Les primeres dècades del segle XX*. Dins "Sant Just Desvern, un paisatge i una història. Pàgina 458. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1987.

¹⁷ Malaret i Amigó, Antoni. *Les primeres dècades del segle XX*. Dins "Sant Just Desvern, un paisatge i una història. Pàgina 458. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1987.

¹⁸ AHSJD. Actes municipals any 1933.

l'aixecament del cadàver d'un ancià de 78 anys -Francesc Flix Casas- que morí en caure i donar-se un cop al cap mentre recollia herbes damunt la font de la Bonaigua.¹⁹

El mateix dia que comencen els desgraciats Fets de Maig de 1937, els elements de la CNT local li requisen l'arma reglamentària, propietat de l'ajuntament, al guàrdia municipal Antoni Penella Pijoan, el qual presenta la corresponent denúncia. L'arma que portava el guarda jurat era un Winchester del calibre 44 llarg, mentre que el vigilant Tomàs Gonzalbo duia una tercerola Remington calibre 44 i una pistola Tanque de 6 trets marca IRBE del calibre 32. A primers del mes d'agost l'alcaldia per tal de reforçar el tema de la vigilància i conservació de l'ordre a la localitat decideix dotar d'armes de foc als vigilants nocturns Ramon Fajardo Batet i a Marià Bartolí Notari, amb un revòlver del calibre 32 llarg, marca Tanque per a cadascun, alhora que sol·licita al Delegat General d'Ordre Públic de la Generalitat la concessió de llicència d'arma curta per als consellers municipals i pels empleats de la corporació, llicència que sembla ser arriba al cap d'un parell de dies, car a la relació del 5 d'agost a més dels dos vigilants ja esmentats, apareixen el propi Alfred Arís amb una pistola Unique cal. 7,65, el conseller Ricard Pagès Aregall amb una Star 7,65, i el recaptador de tributs municipals Antoni Malaret Amigó amb una Safe cal. 6,35 mm.²⁰

L'estiu de l'any 1937 vingueren a residir a Sant Just una gran quantitat de famílies barcelonines, fugint dels bombardejos de l'aviació franquista. Tota aquesta gent llogava torres, o bé s'instal·lava a les cases de familiars i amics. Malgrat que quasi tots portaven la seva tarja de racionament de Barcelona, ocasionaven problemes de menjar, a més, alguns xicotets camuflats i adults que no volien anar a la guerra, creaven una situació de greuge entre la gent del poble que tenia els seus parents al front. Mesos més tard encara hi hauria una altra arribada massiva de refugiats, aquest cop ja procedents de diverses províncies espanyoles. A més hi havia la presència incontrolada d'algunes famílies també nouvingudes, però sense poder adquisitiu, que s'amagaven al bosc, i que procedien sistemàticament al furt de fruites i aviram de les cases de la població. L'Ajuntament anà resolvent en la mesura que pogué els problemes d'hostatge, de menjar i d'ordre públic. A mitjans de l'any 1938 ja s'entrellucava la retirada de l'exèrcit republicà, i això comportava dificultats de tota mena, gent armada de tota índole passava pel poble: desertors, quintacolumnistes filtrats a Sant Just, incontrolats, etc. Davant d'aquesta situació l'alcalde Alfred Arís disposava per a la salvaguarda de l'ordre del guàrdia rural Joan Marlès, de l'agutzil Vicens Pascual, de dos vigilants, Tomas Gonzalbo i Marià Bartolí, de la col·laboració esporàdica de l'ex guarda rural Joan Navinés, d'un parell de Mossos d'Esquadra i l'ajut de tant en tant de la policia de la Generalitat.²¹

¹⁹ AHCB. *EL DILUVIO*. 9 de juny de 1934. Pàgina 20.

²⁰ AHSJD. Correspondència, any 1937. Lligalls Interior i Generalitat.

²¹ AHSJD. Entrevista efectuada el 13 de febrer de 1982 a Alfred Arís Reinal, ex-batlle de Sant Just Desvern (període 1937-1939). Equip entrevistador: Marcel·lí Giner, Gabriel Rigat, Antoni Vilagut, Sebastià Farràs, Jordi Cardona, Joan Gironès i Joan González. També: AHSJD. Comptes municipals, any 1938. Capítols vigilància i seguretat, i policia urbana i rural. També: AHSJD. Correspondència, any 1937. Lligall Generalitat.

Aquest any 1938, mentre el país està en guerra, la justícia ordinària segueix actuant, això ens permet copsar els delictes que aquest any ha patit la població santjustenca, i que han arribat fins al Jutjat de Sant Feliu de Llobregat, des del mes de gener fins a l'octubre: 2 per furt, 2 per sostracció, 3 per danys i lesions, 5 per mort, i 1 per tinença il·lícita d'arma i furt.²²

Al primer trimestre de l'any 1939, constituït ja el nou ajuntament sota el règim franquista, els comptes municipals ens informen de tres pagaments de 265 ptes, realitzats dins el capítol de *Vigilancia y Seguridad* a “ D. V. Pascual, alguacil municipal”, i tres pagaments de 225 ptes cadascun, dins el capítol següent corresponent a *Policia Urbana y Rural*, a nom de Joan Marlès, guarda rural. L'ex-vigilant Tomàs Gonzalbo, ara el trobem realitzant tasques eventuais per al nou ajuntament, tals com l'enganxada de bans i pasquins, a raó de 8 ptes per jornal treballat.²³

EL POST D'ESPLUGUES

El consistori espluguenc ja tenia una bona impressió del Cos d'Esquadres com queda reflectit a l'acta del ple municipal de la sessió del 5 d'agost de 1915, quan sota la presidència accidental de Josep Argemí i Campreciós, els regidors Pere Astals, Pere Malaret, Josep Raventós, Josep Campreciós, Lluís Diví, Caietà Canut i Carles Batllori, acorden manifestar a la Diputació la seva conformitat amb el manteniment del Cos: “*Tras una breve y razonada discusión se acuerda contestar, que este Ayuntamiento cree conveniente el sostenimiento del Cuerpo de Mozos de Escuadra por prestar servicios sumamente útiles y ser de carácter popular, difícil de suplir en nuestro territorio.*”¹

A principis de la dècada dels 20 es vivia una època d'agitació social força important, vagues apart, eren freqüents els robatoris i la petita delinqüència en general. El guarda rural, el vigilant i el sereno no donaven abast. D'altra banda l'eterna picabaralla entre les companyies d'autobusos de l'espluguenc Pere Astals i el santjustenc Josep Torné, el diumenge 6 d'agost de 1922 deriven en greus incidents on si barallen conductors

²² ACSFL. Jutjat de 1^a Instància i Instrucció núm. 1 de Sant Feliu de Llobregat. Sig. 2114. Registre de Sumaris, any 1938. Relació dels sumaris referents a delictes comesos a Sant Just Desvern: Sumari núm. 1, incoació 1 de gener, delictes: furt, no hi ha processats. Sumari núm. 13, incoació 10 de gener, delictes: mort, processat: David Piñol i Piñol. Sumari núm. 35, incoació 20 de gener, delictes: danys i lesions, sense processats. Sumari núm. 87, incoació 28 de febrer, delictes: lesions a Lázaro Mena Navarro, no hi ha processats. Sumari núm. 191, incoació 26 d'abril, delictes: mort de Blas Salvador Tomás, no hi ha processats. Sumari núm. 203, de 2 de maig, furt del camió de l'Ajuntament, sense processats. Sumari núm. 215, 6 de maig, mort del nen Pere Farigola Blay, sense processats. Sumari núm. 236, 17 de maig, delictes: mort, no hi ha processats. Sumari núm. 299, 24 de juny, danys i lesions a José Llorés Selma (sic), no consten processats. Sumari núm. 409-995, 23 d'agost, sostracció d'una carter a Fernando Mestre, no hi ha processats. Sumari núm. 459, 20 de setembre, sostracció a Carme Reverter, no hi ha processats. Sumari núm. 477, 30 de setembre, mort de Rosendo Colet, no consten processats. Sumari 547, 5 d'octubre, delictes: tinença d'arma de foc i furt, processat: Francisco Aguado Bruna.

²³ AHSJD. Comptes Municipals, any 1939.

¹ AMEL. Actes plenari 1913-1922. Acta de la sessió municipal de 5 d'agost de 1915.

d'ambdues companyies i veïns dels dos pobles.² En aquest darrer conflicte arriba a intervenir el caporal del sometent espluguenc, un tal Oliveres, arribant a posar una corda de banda a banda de la carretera per fer aturar els autobusos³. Però de ben segur que aquesta actuació dels elements del sometent local és vista de forma parcial pels santjustencs.

L'octubre d'aquest any 1922, Josep Argemí Campreciós, terratinent i batlle d'Esplugues sol·licita un post de parella de Mossos per a la seva població: "*... Acto seguido y después de una razonada exposición hecha por la presidencia el Ayuntamiento acuerda solicitar de la Diputación provincial destine a esta localidad una pareja de Mozos de Escuadra ya que los únicos gastos que ocasionaran al Ayuntamiento es el de su vivienda y medicinas...*"⁴ El Tinent Coronel Cap del Cos d'Esquadres de Barcelona, Joan Oller, en data 20 d'octubre de 1922 trasllada la petició al President de la Diputació Provincial, el qual contesta al cap d'una setmana donant conformitat a la sol·licitud.^{5, 6}

A primer del mes de novembre següent Esplugues disposava d'un caporal i un Mosso (un caporal i tres Mossos, segons Mn. Esteve Carbonell).⁷ S'ha fet palesa la influència social de Josep Argemí, prohoms de la Lliga Catalana a la comarca, i a més recaptador d'Hisenda als pobles del partit de Sant Feliu de Llobregat.⁸

Durant els primers anys, els Mossos no disposen de caserna, i són ubicats, juntament amb les seves famílies a les masoveries de can Casanoves i de can Tinturé, ambdues a redós del carrer de l'Església. Sembla ser que posteriorment el propietari de can Casanoves, Josep Pujol Colom, conegut com el Sr. Pepito, volgué fer quatre casetes, una per cadascun dels Mossos, però morí abans que el seu projecte reeixís.⁹ L'acció dels Mossos no es fa esperar, abastant un ampli ventall d'actuacions tal com es pot veure en la relació de serveis prestats que el Tinent Coronel en cap de les Esquadres, Joan Oller, fa arribar mensualment al President de la Diputació Provincial (Annex 1).

² AMEL. Actes plenari 1913-1922. Acta de la sessió municipal de 17 d'agost de 1922.

³ AHSJD. Gravació de la xerrada que Josep Maria Doménech Roig va fer el dia 22 d'abril de 1986 al Club de Jubilats Sant Jordi al carrer de la Creu de Sant Just Desvern.

⁴ AMEL. Actes plenari 1922-1923. Acta de la sessió municipal de 12 d'octubre de 1922. Sotassignants de l'Acta: l'alcalde Josep Argemí i els regidors Cayetano Canut, Melchor Pagès, Bruno Campreciós, Manuel Corrales, Andrés Seguí i Pedro Astals.

⁵ ANC. *Diputación Provincial de Barcelona. Sección de Gobernación. Negociado de Esquadras. Núm. 74. Exp. Distribución, establecimiento, traslado, adición y supresión de subdivisiones y puestos de mozos de escuadra.* Full 117.

⁶ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Esquadras. Resumen legajos obrantes departamento.* Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 10, exp. 74, full 117. Sig. R-244

⁷ Carbonell, Esteve. *Esplugues de Llobregat. Monografia històrica.* Barcelona, 1949. Pàg. 24.

⁸ AHSJD. Gravació de la xerrada que Josep Maria Doménech Roig va fer el dia 22 d'abril de 1986 al Club de Jubilats Sant Jordi al carrer de la Creu de Sant Just Desvern.

⁹ Entrevista efectuada a Jaume Bonet Biosca, al seu domicili d'Esplugues de Llobregat, en data 3 d'octubre de 2003.



A las 2 horas aproximadamente de la via de la carretera de Llobregat, en el kilómetro 4 de la carretera de Cornellà a topografía de Fontana, fui capitulado por la pareja de auto, esto, una mula que iba suelta y su guarnición mel, de un sujeto y unos veinte centímetros de altura, de color negro y al parecer joven.

Lo que tengo al honor de comunicar a la respetable autoridad de V. a la vez que pongo a su disposición al referido denunciante a los efectos que procedan.

Dios y yo a V. sus atd.

Esplugas 11 de Octubre 1930

J. Puig de 12 años

Jose Sabaté

El Alcalde de Esplugas de Llobregat:

Escrit del Mossos de 1^a Josep Sabaté adreçat a l'alcalde d'Esplugues comunicant les incidències del servei. Data 11 d'octubre de 1930.

Es pot apreciar el segell del post de les Esquadres a Esplugues de Llobregat.

AMEL. Fons Ajuntament d'Esplugues de Llobregat. Seguretat Pública.

A l'arxiu municipal encara es conserven sis dels comunicats que la caserna dels Mossos d'Esplugues adreça a l'alcalde de l'ajuntament espluguenc ('Tots els escrits porten el segell "ESCUADRAS DE BARCELONA-ESPLUGAS DE LLOBREGAT":¹⁰

- 29 de novembre de 1923. Josep Puig, el Mossos encarregat del lloc, comunica a l'alcalde que a la mitjanit passada, el sereno Josep Malaret es va trobar pel carrer de Laureà Miró, un cavall extraviat que duia un carro, i va fer entrega del mateix al Mossos Jaume Bonet, per tal que fes les gestions pertinents per esbrinar-ne el propietari.

- 5 de desembre de 1923. L'encarregat de la caserna, Josep Puig, comunica a l'alcalde que durant el servei de la nit anterior, el Mossos Jaume Bonet es va trobar al peu de la carretera Reial un paquet embalat que resultà ser un marc de fusta amb guarniments, de 3 x 4 pams.

- 28 d'octubre de 1927. El Mossos de 1^a encarregat del post, Josep Puig, comunica a l'alcalde d'Esplugues, que les gestions realitzades per a la recerca de la jove de 17 anys, Amèlia Soligo Fabregat, reclamada pel governador de la província, ho han donat cap resultat positiu fins al moment.

¹⁰ AMEL. Seguretat pública 1927 - 1946.

- 11 d'octubre de 1930. A les 3 hores de la matinada del dia de la data, la parella de Mossos, ha recollit una mula que anava solta i sense guarnicions, per la carretera de Cornellà, a l'alçada del quilòmetre 4. La carta l'adreça el Mosso de 1^a interí Josep Sabaté.
- 10 de desembre de 1934. El Mosso de 1^a interí, Francesc Pujol, comunica a l'alcalde que "el compañero de pareja" Emili Prenafeta, va trobar-se al quilòmetre 4 de la carretera de Cornellà una placa de matrícula amb el número 47.788, corresponent a la part posterior d'un automòbil.
- 30 de setembre de 1935. El Mosso de 1^a (caporal) Jaume Bonet, comunica a l'alcalde que a les 3 hores de la matinada s'ha presentat al *post* de les Esquadres, el vigilant nocturn, Josep Cervera Canals, manifestant que va trobar-se deambulant pel carrer Laureà Miró, al menor Joan Artur Salazar, de 13 anys i veí de Barcelona, el qual contestà primerament amb evasives, però finalment confessà que s'havia escapat del domicili patern, havent estat inclús reclamat per les emissores de Ràdio Barcelona. Essent recollit aquest xicot, es posà a disposició de l'ajuntament.

L'Ajuntament d'Esplugues, el dia 13 de setembre de 1928, va fer donació de la bandera del *post*,¹¹ i encara que el Llibre d'Actes municipal no en fa esment del fet, si que hem recollit dins aquest Llibre una de les poques mencions en què la documentació consistorial fa referència a l'estada dels Mossos: "*En Esplugas a diecisiete de Junio de 1928 constituidos en sesión pública los Sres. del Ayuntamiento que constituyen la Comisión Permanente presididos por el Alcalde Accidental Don Pedro Astals Vil (...) y que se abone a los mozos de Escuadra un trimestre de gratificación para alumbrado de sus viviendas y la cantidad anual para carbón que asciende a 144 ptas.*"¹²

Segons la relació numèrica de forces de l'Esquadra que presenta el tinent coronel en Cap Joan Oller, a finals de l'any 1925, la dotació del *post* d'Esplugues consta de dues persones: un Mosso de 1^a i un de 2^a.¹³ Aquest mateix any la Comandància de les Esquadres denega la petició d'establiment d'un post a la veïna població de l'Hospitalet de Llobregat.¹⁴

Aquesta dotació formada per dos mossos és mantindrà fins l'any 1938, amb l'excepció, però, que des d'abril de 1929 els dos mossos que hi ha són de segona.¹⁵ Paral·lelament el cos de la Guàrdia Civil s'instal·lava a Esplugues el novembre de 1934, tenint per quarter

¹¹ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Memorias Diputación de Barcelona*. Abril, 1929. Full 399 Sig. R-244

¹² AMEL. Llibre d'Actes, 1927-1929. Comissió Permanent i Comissió de Govern. Acta del dia 17 de juny de 1928. I també Llibre d'Actes, 1928-1931. Plenari.

¹³ ANC. Diputación Provincial de Barcelona. Sección de Gobernación. Negociado de Escuadras. Núm. 76 Exp. Situación fuerzas mozos escuadra. Fulls 2 i 4.

¹⁴ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 10, exp. 74, fulls 149-150. Sig. R-244

¹⁵ ANC. Diputación Provincial de Barcelona. Sección de Gobernación. Negociado de Escuadras. Núm. 76 Exp. Situación fuerzas mozos escuadra. Fulls 6, 11, 13, 16, 19, 21, 25, 28.

la torre de can Casanoves, essent traslladat posteriorment a una casa de la carretera de Cornellà, fins que el ministre republicà Azaña va dissoldre aquest cos.^{16, 17}

Amb motiu de la reorganització del Cos de Mossos d'Esquadra establerta pel RD de 14 d'agost de 1930 el post d'Esplugues passa a dependre de l'Esquadra de Piera, i es demana al personal de tropa si desitja continuar o no. Així trobem a la relació als Mossos de 2^a del post d'Esplugues, Josep Sabaté i Vigatà, i Jaume Bonet i Reig, els quals s'expressen afirmativament.¹⁸

El dissabte 21 de juliol de 1934, als voltants de les onze de la nit, la parella de Mossos d'Esquadra del post d'Esplugues, en passar pel coll de Finestrelles, observà l'actuació sospitosa d'un parell d'individus, als quals tot seguit els cridaren *Alto!!*, essent contestats a trets. Els Mossos repel·liren l'agressió i els subjectes emprengueren la fugida, essent perseguits durant força estona pels Mossos, fins arribar a unes vinyes de la finca denominada Pubilla Cases, on els malfactors desaparegueren emparats per la foscor.¹⁹

L'any 1935 la premsa es fa ressò de la gran quantitat de petits robatoris que pateix la població, des de galliners, fins la roba estesa dels terrats, i reclama a l'administració l'augment de les forces de vigilància, concretament diu que amb ocasió d'haver parlat amb els regidors de l'ajuntament espluguenc, aquests opinen que l'actual parella de Mossos és totalment insuficient per abastar la vigilància d'Esplugues i de Sant Just, tal com venen fent fins ara, i per això han demanat que s'augmenti la plantilla amb un Mosso més, i que es dediquin tots únicament a la vigilància exclusiva del terme d'Esplugues.²⁰



El Mosso Jaume Bonet Reig fent tertúlia a "La Benzina", establiment que estava ubicat a l'encreuament de les carreteres Reial i de Cornellà. La fotografia és anterior a l'any 1933. AMEL. Col·leccions. Cessió Jaume Bonet

¹⁶ Carbonell, Esteve. *Esplugues de Llobregat. Monografia històrica*. Barcelona, 1949. Pàg. 25.

¹⁷ AMEL. Assumptes militars. Correspondència 1929-1938. Any 1935. Expedient per instal·lar la caserna de la Guàrdia Civil.

¹⁸ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 10. Capsa 1. 14/08/1930 "Expediente de Dissolució del Cuerpo de Escuadras y de su reorganización, de conformidad con las bases establecidas en el RD de 14 de Agosto de 1930. Relación nominal de los Subcabos y Mozos de 1^a y 2^a con expresión de si desean o no continuar en el Cuerpo al ser reorganizado y los correctivos que figuran en sus hojas de castigo."

¹⁹ AHCB. *EL DILUVIO*. 24 de juliol de 1934, pàgina 21. Ibid. 2 d'agost de 1934, pàgina 17.

²⁰ AHCB. *EL DILUVIO*. 15 de setembre de 1935, pàgina 11. Ibid. 19 de setembre de 1935, pàgina 9.

Arrel dels esdeveniments del mes de juliol del 1936, els Mossos són cridats a Barcelona i destinats a tasques de vigilància de diversos establiments de la Generalitat i salvaguarda del patrimoni, mentrestant a Esplugues, la finca de can Tinturé és confiscada per les Joventuts Llibertàries.

EL POST DE SANT JUST DESVERN

Daniel Cardona Civit, com alcalde de Sant Just Desvern, mitjançant una instància, el mes d'abril de 1936 s'adreça al Conseller de Governació de la Generalitat per sol·licitar l'establiment d'una parella de Mossos d'Esquadra al poble: "EXPOSA: Que, a l'any 1922, varen ésser destinats per al servei de vigilància de les poblacions d'Esplugues del Llobregat i de Sant Just Desvern, dos Mossos de les Esquadres de Catalunya amb domicili a Esplugues. En el juny de 1935, va ésser adreçada pels Alcaldes gestors d'ambdues poblacions una sol·licitud d'augment de força al Sr. Conseller gestor de Governació, raonant dita petició en haver triplicat les poblacions en número d'habitants, en comerç i en indústria i fent present el perill que representa la proximitat de nuclis urbans de l'Hospitalet de Llobregat, coneguts amb el nom de "La Torrassa" i demanant pel que fa referència a la nostra població, l'establiment de dos Mossos d'Esquadra." El dia 4 de maig el Conseller li dona una resposta

126

N.º 1488

HONORABLE SENYOR CONSELLER :

El que subscrit, DANIEL CARDONA I CIVIT, en la seva qualitat d'Alcalde President de l'Ajuntament de SANT JUST DESVERN, a la V.H. amb el màxim respecte

EXPOSA :

Que, a l'any 1922, varen ésser destinats per al servei de vigilància de les poblacions d'Esplugues del Llobregat i de Sant Just Desvern, dos Mossos de les Esquadres de Catalunya, amb domicili a Esplugues. En el juny del 1.935, va ésser adreçada pels Alcaldes gestors d'ambdues poblacions una sol·licitud d'augment de força al Sr. Conseller gestor de Governació, raonant dita petició en haver triplicat les poblacions en número d'habitants en comerç i en indústria i fent present el perill que representa la proximitat de nuclis urbans de l'Hospitalet de Llobregat, coneguts amb el nom de "La Torrassa" i demanant pel que fa referència a la nostra població, l'establiment de dos Mossos d'Esquadra.

Aquesta Alcaldia, pels mateixos motius, acadeix a la V.H. en sol·licitud de destinació a la nostra població de DOS MOSSOS DE ESQUADRA, per a prestar serveis vigilància en la mateixa localitat.

La qual cosa, per creure que és de justícia, serà concedida, vist el just i recte procedir de la V.H.

SANT JUST DESVERN, Abril del 1.936.

Daniel Cardona

Fessib

HONORABLE Sr. Conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya.

REGIO DELES
SERVIS CENTRALS
SERVIS D'ENTRADA
N.º 1488

ENTRADA
15 ABR 1936

REGIO DELES
SERVIS CENTRALS
SERVIS DE SORTIDA
N.º 1488

REGIO DELES
SERVIS CENTRALS
SERVIS DE SORTIDA
N.º 1488

Carta de l'alcalde de Sant Just Desvern, Daniel Cardona Civit, sol·licitant l'establiment d'una parella de Mossos d'Esquadra a la població.

Data: abril de 1936.

Font: ANC. Cos d'Esquadres. Exp. 75, full 106.

negativa,^{1, 2} però sembla ser que en Cardona insisteix novament, i així tenim que el 3 de juliol del mateix any 1936, el Tinent Coronel en cap de les Esquadres, adreça una instància al Conseller de Governació de la Generalitat, comunicant-li la petició de l'alcalde de Sant Just Desvern per establir un post amb una parella de Mossos d'Esquadra amb caire fix. Tres dies més tard Pau Galofré, Cap dels Serveis Centrals de Governació, respon al Tinent Coronel denegant la petició de l'ajuntament santjustenc, alhora que el Conseller de Governació, Josep Maria España li ho comunica a l'alcalde al·legant manca de plantilla.^{3, 4}

Com ja s'ha comentat anteriorment, a partir de l'estiu del 1937, començaren a arribar al poble gran quantitat de forasters, fet que com hem vist, comportà greus problemes d'allotjament i manca de queviures, fins i tot, problemes d'ordre públic.⁵

Donada la situació, l'alcalde Alfred Arís amb data 6 de juny de 1938, sol·licita una esquadreta de Mossos. Aquest cop la sol·licitud és aprovada, i el 25 de juliol Frederic Escofet, comandant de les Esquadres, li comunica a l'alcalde de la població la resolució d'instal·lar un *post* de Guarderia Rural de les Esquadres de Catalunya, amb una dotació de cinc Mossos de 2^a que estaran sota les ordres del Mosso de 1^a Francesc Bosch i Company. A la mateixa carta s'insta a l'Ajuntament, perquè faciliti a l'esquadreta una caserna adequada i targes de racionament per als Mossos i les seves famílies.⁶

A l'Ordre del cos, número 21, de data 24 de juliol de 1938, apareix publicada la creació del nou *post* del Servei Rural a Sant Just Desvern, pertanyent a l'Esquadra número 2. La relació de forces del mes d'agost ja ens dóna el nom dels Mossos inicialment destinats: Emili Prenafeta, Josep Espelta, Gabriel Caldés, Joan Pi, i el xofer Josep Sonadelles.⁷

L'esquadreta s'instal·larà a l'edifici conegut com a "Casa del Sr. Lluís" i estava situat a la Placeta de la Creu (actual cruïlla dels carrers Raval amb Mercat, a tocar del carrer de la Creu). L'immoble constava de planta baixa i dues plantes, i era propietat de Lluís Soler de

¹ ANC. *Diputació Provincial de Barcelona. Sección de Gobernación. Negociado de Escuadras*. Núm. 75. Exp. *Distribución, establecimiento, traslado, adición y supresión de subdivisiones y puestos de mozos de escuadra*. Fulls 103, 104, 105 i 106.

² AHDB. *Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen de legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 10, exp. 75, fulls 103 a 106. Sig. R-244.

³ ANC. *Diputació Provincial de Barcelona. Sección de Gobernación. Negociado de Escuadras*. Núm. 75. Exp. *Distribución, establecimiento, traslado, adición y supresión de subdivisiones y puestos de mozos de escuadra*. Fulls 83, 84 i 85.

⁴ AHDB. *Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen de legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 10, exp. 74, fulls 83, 84 i 85. Sig. R-244.

⁵ AHSJD. Entrevista efectuada el 13 de febrer de 1982 a ALFRED ARÍS REINAL, batlle de Sant Just Desvern durant el període 1937-1939. Entrevistadors: Marcel·lí Giner, Gabriel Rigat, Antoni Vilagut, Sebastià Farràs, Jordi Cardona, Joan Gironès i Joan González.

⁶ AHSJD. Expedients varis 1936 - 1939. Carta del Comandament de les Esquadres de Catalunya (R/núm. 752) a l'Ajuntament de Sant Just Desvern.

⁷ AHDB. *Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras*. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.



“Casa del Sr. Lluís” situada a tocar de can Biel -al fons a la dreta-, a la cruïlla dels carrers Raval amb Creu. Des d’agost de 1938 fins a mitjans de gener de 1939 s’hi instal·là a la planta baixa, la caserna dels Mossos d’Esquadra.

Font: Francesc Riera Prenafeta. Tarjeta postal. Edició Recasens. 1923/1925.

Morell, que l’havia fet construir pels voltants de l’any 1910 per a venir a passar els estius. Un detall anecdòtic d’aquest edifici és que el propietari, aficionat als escacs, s’hi havia fet posar a la part superior de la façana un escut de rajoles amb un tauler d’escacs.

Les obres d’adequació no es fan esperar, i el mes d’agost ja apareixen reflectits dins la relació de despeses municipals, i dins el capítol 18 -Imprevistos-, els treballs que es duen a corre-cuita per a instal·lar els Mossos al carrer Raval: 540 pts i 40 cts a la Col·lectivitat del ram de paletes i manobres, import dels treballs varis de paleta i pel subministrament i col·locació d’un safareig de ciment. A les factures s’hi fa constar també explícitament que els Mossos ja hi són: “*Per varis treballs a la casa de l’Arrabal que hi viuen els Mossos d’Esquadra*”. El paleta que va fer les reformes va ser Baldiri Calopa juntament amb els operaris Gabriel Deu i Anton Sala. Al mateix temps el retolista i pintor-decorador V. Mauri, domiciliat al carrer de Pi i Margall (actual Carretera reial), presenta una factura per import de 95 pessetes al consistori santjustenc, “*per pintar la caserna de mossos d’esquadres. La cuina, pasillo i water, i fer un rètol a la fasana*”.⁸

⁸ AHSJD. Correspondència, any 1938. Lligall *Interior*.

Un altre document que ens confirma la presència dels Mossos al Raval a partir del mes d'agost és la factura de 35 pts i 40 cts que presenta la *Compañía Telefónica Nacional de España* corresponent als mesos d'agost i setembre de l'abonat número 77 -Centraleta d'Esplugues de Llobregat- corresponent a "*telefono Mossos Esquadra. Calle Arrabal*".

Durant el setembre sembla que continuen els treballs del pintor Mauri: "*per empaperar a la caserna de Mossos d'esquadres, dues sales i arcobes, entrada i menjador. Repassar els sostres i pintar els sóculs al barnís*".

Als lliuraments i càrrecs municipals del mes d'octubre ja trobem un pagament on es detalla: "... 580 ptes a Francesc Bosch cap dels Mossos Esquadra per lloguer casa habitació i llum mesos de setembre i octubre. 31 d'octubre de 1938." El desglossament d'aquesta quantitat ve donat per quatre rebuts que acompanyen la carta de lliurament, dos dels quals porten el segell "Esquadres de Catalunya - Sant Just Desvern". El primer amb data de 20 de setembre diu textualment: "*He rebut de la Caixa municipal la quantitat de CENT SEIXANTA pessetes, que en concepte d'abonament de l'estatge fa l'Ajuntament a favor dels Mossos d'Esquadra Prenafeta, Espelta i Caldés corresponents al passat mes d'agost*". El segon rebut del mateix import que l'anterior, pel mateix concepte aplicat al mes de setembre, i curiosament signat a 1 d'agost. El tercer rebut en concepte de l'abonament del fluid elèctric del passat mes d'agost (130 ptes), i porta també el segell de les Esquadres. I finalment el quart rebut pel mateix concepte i import que l'anterior, i referit al consum del mes de setembre. Tots quatre van signats pel Mosso de 1^a Francesc Bosch Company.⁹

Als càrrecs d'octubre també hi trobem la quantitat de 25,20 pts pagades a la Companyia Telefónica per l'abonament del telèfon dels Mossos. Al detall de la factura només hi consta una trucada feta el dia 5 de setembre a Sant Joan (Despí?) per import de 65 cts.¹⁰

Els pagaments en concepte d'estatge (160 pts mensuals), llum i telèfon, se segueixen efectuant mensualment fins arribar al mes de gener del 1939, quan tenim els darrers abonaments corresponents al mes de desembre anterior. Durant aquest darrer mes de l'any 1938, el Mosso Espelta és substituït pel també Mosso de 2^a Josep Estrada.¹¹

Matilde Bosch, filla del caporal Francesc Bosch, ens confirma que la *Casa del Sr. Lluís*, ara convertida en caserna dels Mossos, només hi vivien els membres de la seva família, i ho feien al pis de dalt, mentre que a la planta baixa s'hi localitzaven les dependències pròpies de la caserna. La senyora Matilde ens explica també que durant els mesos que van estar a Sant Just, el seu pare va aprofitar l'existència d'una bodega al soterrani de la casa per ampliar-la i convertir-la en un refugi contra els bombardejos. Els treballs d'excavació, dirigits pels Mossos, els realitzaren els lladregots que havien estat detinguts en diversos robatoris, especialment de fruita dels camps que envoltaven la població. Anys després de

⁹ AHSJD. Pressupost 1938. Capítol 18. Imprevistos. Lliurament núm. 282.

¹⁰ AHSJD. Pressupost 1938. Capítol 18. Imprevistos. Lliurament núm. 283.

¹¹ ASJD. Comptes municipals, any 1938.

la guerra, Francesc Bosch va tenir ocasió de parlar amb el propietari de la casa, el qual li va comentar la seva satisfacció, perquè no li havien malmès la seva propietat, a diferència d'altres cases confiscades, li va retreure, però, el forat que li havien fet al jardí (la sortida exterior del refugi que havia fet excavar).¹²

Els serveis que realitzaren els Mossos durant aquest curt període de temps i que han quedat reflectits a la documentació municipal, estan directament relacionats amb la guerra. El primer es tracta d'una autorització de l'alcalde Alfred Arís per a realitzar un escorcoll a la bodega propietat de Carme Casulleras, situada al carrer del Raval número 4 amb motiu d'una denúncia, i que a l'època de referència hi viu el llogater Josep Asensio, vidu de 50 anys, natural de Seno (Teruel) amb els seus dos fillastres Ramon i Francesc Obán, els quals probablement en aquests moments deurien estar mobilitzats. La carta que està datada a 30 d'agost no explica més dades. El dia 21 de setembre Alfred Arís s'adreça novament al Cap de l'Esquadra de Sant Just per demanar-li que abans del proper dilluns dia 26, desallotgi les famílies de refugiats que habiten amb caràcter accidental al garatge del carrer Catalunya (abans Parc mòbil municipal), per tal de poder utilitzar dit espai per a serveis de guerra.¹³

L'onze de setembre a les 12:00 hores del migdia, dos individus, titulant-se agents de policia, es presentaren a la masia de can Vilà al·legant que tenien ordres superiors de realitzar un escorcoll, i davant l'estupefacció de la mestressa Maria del Carme Reverter, se li endugueren 6.000 pessetes en bitllets del Banc d'Espanya que tenia guardades. Realitzada la denúncia corresponent els Mossos inicien les perquisicions, però les gestions resulten en va, i així ho comunica el cap de la caserna al jutge de Sant Feliu de Llobregat en data 21 de setembre, deu dies després dels fets.¹⁴

La nit del dia 8 d'octubre l'aviació facciosa va deixar caure algunes bombes sobre el nucli urbà de la carretera, encara que sense víctimes mortals, si que hi hagué alguns ferits a conseqüència de l'enfonsament de diversos edificis. L'Ajuntament de Sant Just Desvern obrí una subscripció popular per ajudar a les esmentades víctimes del bombardeig. Deu dies després els Mossos del destacament santjustenc fan entrega al consistori de la quantitat de seixanta pessetes com a contribució a dita subscripció.¹⁵

A mitjans de desembre del 38, quan ja la República ha perdut la batalla de l'Ebre i les seves tropes emprenen el replegament cap al nord. Malgrat tot, la vida al nostre poble no s'atura; així el dia 15 del mes esmentat s'inaugura un nou servei d'autoòmnibus destinat al transport de passatgers, essent requerida la presència dels Mossos a l'interior de dit autobús durant uns quants dies a l'efecte d'evitar qualsevol aldarull.¹⁶ Però els efectes de

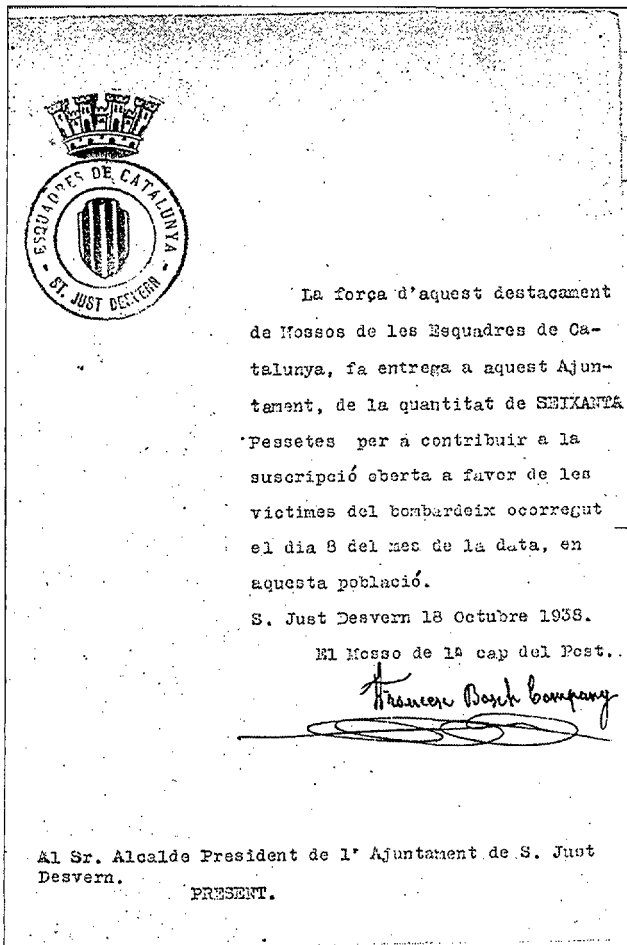
¹² Entrevista a la Sra. Matilde Bosch Noguera. Vilassar de Mar, 20 de setembre de 2003.

¹³ AHSJD. Correspondència, any 1938. Lligall Interior.

¹⁴ AHSJD. Correspondència, any 1938. Lligall Diversos.

¹⁵ AHSJD. Correspondència, any 1937.

¹⁶ AHSJD. Correspondència, any 1938. Lligall Interior.



Oferiment d'ajuda econòmica a les víctimes del bombardeig aeri que patí la població. Es pot apreciar l'escut de la caserna santjustenca de les Esquadres. Signa com a cap del *post*, el Mossos de 1^a Francesc Bosch Company. Data: 18 d'octubre de 1938. Font: AHSJD. Correspondència. Anys 1937 - 1938.

la imminent derrota ja es comencen a notar, i alguns soldats fugen del front i es dirigeixen cap a la frontera clandestinament, amagant-se durant el dia i evitant les conurbacions. Els Mossos a Sant Just Desvern van detenir un parell de joves soldats (de la lleva "del Biberó") que estaven amagats a la masia de can Fatjó, i els van dur a l'Ajuntament, on els van tancar a la presó, per a ser portats tot seguit a Barcelona.¹⁷

A mitjan gener del 1939 tots els Mossos d'Esquadra van ser cridats i aquarterats a Barcelona. El dia 22 de gener a les 4 h de la matinada sortien cap a la frontera francesa escortant el Govern català. Aquí s'acaba la curta història de la presència dels Mossos al nostre poble.

¹⁷ AHSJD. Diversos. Testimoni oral. Entrevista realitzada l'any 1992 per Jordi Amigó a les germanes Francisqueta i Engracieta Pasqual, i a Jordi Cardona Gelabert.

En un moment donat de l'entrevista realitzada l'any 1992 per Jordi Amigó a les germanes Francisqueta i Engracieta Pasqual, s'afirma que els Mossos en un primer moment s'instal·laren a cal Sr. Lluís, i posteriorment passaren a ocupar el Colomar (local del carrer Badó, propietat de la família Doménech, antic cafè que plegà l'any 1925, i que l'any 1932 fou la seu de Nosaltres Sols). Finalment, després d'haver consultat amb veïns d'aquest carrer i documentació municipal, no hem pogut confirmar aquesta versió, encara que és possible que alguns dels Mossos destinats al poble s'hi hostegés durant l'any 1938.

ELS MOSSOS

Jaume Bonet Reig

Jaume Bonet Reig va néixer el 15 de maig de 1895 a la població lleidatana de Torregrossa (Les Garrigues).

El padró municipal d'habitants d'Esplugues de l'any 1924, ens informa que Jaume Bonet, està casat, sap llegir i escriure, és veí del poble des de fa tres anys, i té per ofici Mosso d'Esquadra amb un jornal diari de 8 pessetes. Viu al núm. 36 del carrer de l'Església amb la seva esposa Magdalena Biosca Garrós, nascuda el novembre de 1895 a Juneda (Les Garrigues) i amb el seu fill Jaume, nascut l'octubre de 1921 a Barcelona.¹ A partir de l'any 1930 fins a l'any 1936 s'afegiria a la unitat familiar Antonia Biosca, provinent de Juneda i cunyada de Jaume Bonet.²



La família Bonet, efectivament s'establí l'any 1922 en una casa que feia les funcions de masoveria de can Tinturé. Magdalena Biosca, muller del Mosso d'Esquadra, ajudava també en els treballs domèstics a casa de la senyora Enriqueta, vídua de Joan Tinturé Campreciós (mort 29/08/1915), i sembla que eren especialment apreciats els àpats que preparava

Jaume Bonet va ingressar a les Esquadres l'1 de novembre de l'any 1922, i va ser destinat al nou *post* d'Esplugues de Llobregat amb la categoria de Mosso de 2^a. El 20 de gener de 1933 el President de la Generalitat, Francesc Macià, confirma l'ascens a Mosso de 1^a classe, i durant un període de dos anys fou destinat a Castelldefels, on comandà l'esquadreta formada pels dos Mossos del *post*. El mes d'octubre de 1934 participà en la defensa del Palau de la Generalitat, i per l'abril de l'any 1935, el trobem reintegrat a

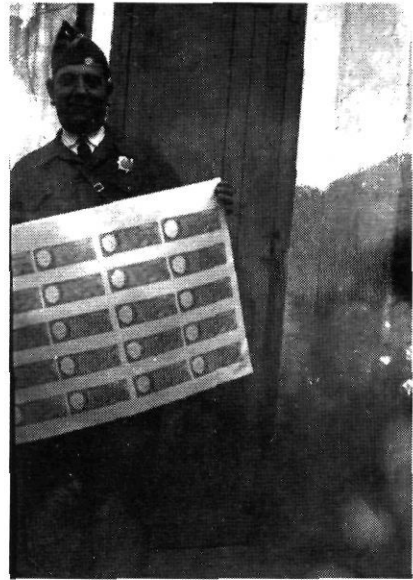
¹ AMEL. Padró municipal d'habitants, any 1924.

² AMEL. Padró municipal d'habitants, anys 1930 i 1936.

Nomenament de sots-caporal de segona (sergent) de les Esquadres de Catalunya a Jaume Bonet Reig.

Data: 14 de maig de 1937

Font: Cessió Jaume Bonet Biosca



Jaume Bonet Reig, l'any 1937, a les instal·lacions de la impremta Oliva de Vilanova, amb una sèrie de bitllets emesos per la Generalitat de Catalunya.

Font: Cessió Jaume Bonet Biosca

la caserna d'Esplugues i conservant la graduació de Mosso de 1^a, gaudint a més de la simpatia popular.^{3, 4}

Durant els dies 2 i 3 de maig de 1936 es realitzen a la seu central de la Comandància de les Esquadres a Barcelona, els exàmens per a obtenir l'ascens de Mosso de 1^a (caporal) al càrrec immediatament superior de Sots-caporal de 2^a (sergent), entre els aprovats i en el setè lloc trobem a Jaume Bonet.⁵ El nomenament es farà efectiu a partir de l'1 de maig de 1937 amb efectes retroactius des del dia 8 de desembre de l'any anterior.⁶

Amb motiu de la guerra, Jaume Bonet es trasllada a Barcelona, on en un primer moment, juntament amb quatre Mossos a les seves ordres, farà la vigilància del monestir de

³ ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935". I també: Esquadres. *Propuestas de ascenso confirmadas*. Capsa 10, lligall 11, exp. 79.

⁴ AHCB. *EL DILUVIO*. 5 d'abril de 1935. Pàgina 14.

⁵ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Sig. 4415.

⁶ ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/01 núm. 28.

Pedralbes, i posteriorment, ja a l'any 1937, serà destinat a la Impremta Oliva de Vilanova, situada a la Gran Via barcelonina, on la Generalitat emeté sèries de paper-moneda durant aquell any.

A principis de l'any 1938 el trobem comandant el destacament d'Esplugues fins arribar al mes de setembre quan és traslladat a Barcelona, i passa a formar part dels quadres de comandament de la tercera Esquadra.⁷ A finals de desembre de 1938 se li comunica que a partir del proper mes de gener causarà baixa al *post* d'Esplugues i és destinat a Barcelona, a la Plana Major del Servei Rural.⁸ Poc temps estaria en aquest càrrec, car el dia 23 de gener surt de Barcelona escortant el govern català cap a l'exili.

De la sortida del camp d'Argelers, el seu fill homònim, ens ofereix una versió que difereix sensiblement de la més estesa i que posa com a protagonista al tinent coronel Frederic Escofet (i que més endavant s'explica). Segons Jaume Bonet, fill, el seu pare comentava que a Argelers, els havien ben enganyat: ocupada ja la totalitat de Catalunya pels *nacionals*, un dia es presentaren al camp de concentració francès, uns falangistes i uns militars espanyols tot dient-los que els Mossos d'Esquadra per la seva qualitat de forces de l'ordre públic i sense haver tingut vinculació directa amb els *crims de guerra* comesos durant la conflagració, podien tornar lliurement a Catalunya, i amb la garantia de no ser represaliats. Per aquest motiu, als que es deixaren convèncer (que fou la majoria), se'ls posà en un tren, i quina no fou la seva sorpresa en llevar-se a Burgos !.

Jaume Bonet va estar 3 mesos tancat al camp de concentració espanyol de San Pedro de Cardena (Burgos). Gràcies a alguns avaladors, entre ells el seu fill recorda Pepito Martí, fill d'Isidre Martí i Gubern, Jaume Bonet Reig pogué sortir del camp, i amb data 8 de maig de 1939 es presentava a les noves autoritats de la Diputació barcelonesa, comunicant que l'adreça del seu domicili era al núm. 60 del carrer de l'Església d'Esplugues.⁹

De seguida l'Ajuntament d'Esplugues li va donar feina, i durant uns anys fou l'encarregat de les noves lleves de *quintos* a la població. Més tard un tal Sr. Crespí dels laboratoris de la Sociedad General de Farmacia li oferí doblar-li el sou si s'avenia a treballar en la vigilància nocturna de la fàbrica que la societat tenia al carrer del Sucre d'Esplugues, coneguda popularment com l'*Urudonal*. Per aquesta comesa Bonet reuní a quatre ex-Mossos, i així començaren amb la nova feina. Jaume Bonet (fill) només recorda el cognom d'un d'aquest ex-Mossos: Clop (Antoni Clop Guillén).¹⁰

⁷ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. octubre 1938.

⁸ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Sig. 4415. Ordre del Cos, núm. 39, 27/12/1938.

⁹ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Sig. 4415. *Relación nominal del personal del Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Barcelona que se han presentado con expresión del domicilio de ellos y fecha*. Any 1939.

¹⁰ Testimoni oral. Entrevista realitzada a Jaume Bonet Biosca, i a la seva esposa Mercè, al seu domicili d'Esplugues de Llobregat (03/10/2003).

Francesc Bosch Company

Natural de Cornellà de Llobregat, on nasqué el dia 15 de novembre de 1901, fill de Pere i Matilde. La seva joventut la desenvolupà en aquest poble, on va viure amb la seva família al carrer Ametller ¹ i als 14 anys d'edat començà a fer d'aprenent de paleta, estant els dos primers anys sense cobrar. Als vint anys amb motiu de la realització del servei militar va ser destinat al nord d'Àfrica. Ingressà a les Esquadres l'1 de juliol de 1926 ² i va ser destinat a Vilassar de Mar on va conèixer Conxita Noguera Fàbregas, amb la qual es casaria dos anys després.



L'any 1929, amb motiu de la visita d'Alfons XIII a l'Exposició Internacional de Barcelona, Francesc Bosch va ser escollit per a formar part de la guàrdia d'honor del rei. La seva esposa, que en aquells moments estava en estat de bona esperança, es va desplaçar a la ciutat comtal per tal de veure el seu marit amb el flamant uniforme de gala, i va ser així que la seva primera filla, Matilde, va néixer a la capital catalana.

L'any 1930 a causa de la depuració de personal del Cos d'Esquadres, Francesc Bosch Company Mosso de 2^a pertanyent a la tercera Esquadra i assignat al destacament de Cardedeu, s'expressa afirmativament a la pregunta de si desitja continuar al Cos.³ L'any de la proclamació de l'Estatut trobem Francesc Bosch al *post* de La Garriga, població on naixeria la seva segona filla Coloma.

Essent encara Mosso de 2^a va participar a la defensa de la Generalitat durant els Fets d'Octubre de l'any 1934. I va tenir una actuació bastant destacada en l'assalt a La Aeronàutica Naval, assalt en el qual va resultar ferit i posteriorment fou empresonat durant uns mesos al castell de Montjuïc. De totes maneres, aquesta situació, li serà reconeguda

¹ Domiciliat en aquest mateix carrer Ametller de Cornellà de Llobregat, localitzem també al Mosso d'Esquadra Antoni Gené Espinet, que arribà a ser el caporal del *post* de Cornellà. Antoni Gené Espinet va néixer el 4 de febrer de 1899. Ingressa a les Esquadres amb data 1 de gener de 1925. El dia 4 de maig de 1934 és ascendit a Sotscaporal de 2^a classe. El mes de setembre de l'any 1935 consta que està destinat a la Poble de Claramunt. Tres anys més tard, novembre de 1938, el tornem a trobar en la relació nominal que es publica al Diari Oficial de la Generalitat amb tot el personal que forma part de les Esquadres, encara que no n'explicita la destinació. Acabada la Guerra Civil, Antoni Gené es presenta a les noves autoritats el dia 9 de maig de 1939, a la fitxa que li obren s'hi fa constar la data d'ingrés a les Esquadres i el seu domicili, que és al primer pis del número 27 del carrer Ametller de Cornellà.

² ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "*Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935*".

³ ANC. Esquadres. Lligall 2, exp. 10. Capsa 1. *Expediente de Dissolució del Cuerpo de Escuadras y de su reorganización, de conformidad con las bases establecidas en el RD de 14 de Agosto de 1930. Relación nominal de los Subcabos y Mozos de 1ª y 2ª con expresión de si desean o no continuar en el Cuerpo al ser reorganizado y los correctivos que figuran en sus hojas de castigo*.

favorablement, més tard, quan per decret de Presidència de la Generalitat de l'any 1937, és ascendit a Mosso de 1^a pels mèrits esmentats.⁴

Acabat de sortir de l'empresonament, i reincorporat al servei, en el transcurs d'una acció contra uns delinqüents, el mes de gener de 1935 torna a resultar ferit, tenint que ingressar-lo durant quasi tres mesos a l'Hospital Militar de Barcelona.⁵ En sortir és nomenat Encarregat de *post* al Palau Nacional de la capital barcelonina.⁶

A conseqüència de l'ascens a Mosso de 1^a a partir de l'1 de gener de 1938 és destinat a la caserna d'Esplugues, fins arribar al mes de juliol del mateix any quan Francesc Bosch Company és designat pel cap de les Esquadres de Catalunya, Frederic Escofet, per a comandar el destacament de 5 homes del nou *post* de Sant Just Desvern.⁷ El mes d'agost ja queda documentada la seva estada a la caserna santjustenca en signar els rebuts dels imports que els paga l'Ajuntament en concepte d'estatge. A mitjans de gener del 1939 és cridat a Barcelona per formar part de l'escorta d'en Companys cap a l'exili francès. La família, esposa i filles abandonen Sant Just i s'estableixen a Vilassar de Mar.

El mes de març del 1939, recent acabada la Guerra Civil, es presentà davant les noves autoritats, i l'única data que ens dóna la relació és el fet que en aquells moments Francesc Bosch està domiciliat a Vilassar de Mar.⁸ Efectivament Francesc havia tornat al poble de la seva esposa, on la família havia de fixar definitivament la seva residència. Fins i tot, el nou Ajuntament de Vilassar coneixedor de la seva trajectòria anterior com a Mosso d'Esquadra el va col·locar com a agutzil. A principis del mes següent, però, arrel de la denúncia d'un antic xofer de la CNT, Francesc va ser detingut a casa seva i portat al Govern Militar de Barcelona. L'acusaven del delictes de Rebel·lió Militar, basant-se en els següents fets:

1. Que durant els successos revolucionaris d'octubre de 1934, participà en l'assalt a la Aeronàutica Naval, essent ja aleshores tancat a la presó, podent sortir-ne en llibertat en guanyar el Front Popular.
2. Que trobant-se a Cornellà de Llobregat durant els fets de juliol de 1936, participà conjuntament amb el Comitè Revolucionari d'aquell poble, en el registre del domicili

⁴ ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 7. Incidències del servei, full 40. També: ANC. Expedient 236 Prisión Celular de Barcelona, corresponent a Bosch Company, Francisco.

⁵ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Cos de Mossos de les Esquadres de Catalunya. Ordre del dia número 1. Barcelona, 20 de gener de 1938. També: ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 7. Incidències del servei, fulls 8 a 19.

⁶ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Annex a l'Ordre número 12. Esquadra de Barcelona. Relació nominal del personal de la mateixa amb expressió de l'armament i municions, estat del mateix que cadascú té al seu càrrec. Barcelona, 31 de maig de 1936.

⁷ AHSJD. Expedients varis 1936 - 1939. Carta del Comandament de les Esquadres de Catalunya (R/núm. 752) a l'Ajuntament de Sant Just Desvern.

⁸ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Sig. 4415. *Relación nominal del personal del Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Barcelona que se han presentado con expresión del domicilio de ellos y fecha*. Any 1939.

d'una persona de dretes del municipi, el qual, al dia següent fou detingut i més tard assassinat. Sense que estigui provada la intervenció de l'encausat en aquests darrers fets.

3. Que estant de servei a la *Jefatura de Sanidad* de Barcelona, junt amb Andreu Castañé Mercè, empleat de l'esmentat departament, i amb el xofer cenetista Lluís Botifoll, va participar en la conducció del falangista Montoliu fins a la *checa* de l'Hotel Colon, on aquest seria assassinat.

Francesc Bosch es va defensar al·legant que:

1. Reconeix haver estat ferit a les proximitats de l'Aeronàutica Naval l'octubre de 1934, però afirma que en aquells moments passava casualment pel lloc en l'automòbil del diputat al Parlament Català, Tomàs i Piera.
2. Nega la seva participació en els actes revolucionaris de Cornellà de Llobregat.
3. Pel que fa a la conducció del falangista detingut, al·lega que en aquells moments complia ordres dels seus superiors.

El judici celebrat el dia 3 d'octubre de l'any 1939, sentencià l'acusat a la pena de mort, pena que posteriorment, el 5 d'octubre de 1942, li fou commutada per una altra de reclusió major de 30 anys i un dia. El dia 30 de desembre de 1943 se signa una nova proposta de commutació de pena, ara definitivament a 20 anys i un dia. A primers de gener de 1944 la Junta Provincial de Libertad Vigilada de Barcelona, inicia els tràmits per a sol·licitar la llibertat condicional, el dia 10 de març la Junta de Disciplina aprova l'expedient, finalment el dia 3 d'abril se li concedeix la llibertat condicional, amb la condició de fixar la seva residència a Vilassar de Mar, i la prohibició explícita d'anar a Cornellà de Llobregat on constava domiciliat al número 12 del carrer de Comas i Masferrer, sota pena de reingressar a presó.

Durant quatre anys va restar tancat a la presó Modelo de Barcelona. Estant empresonat es va assabentar de l'afusellament del president Lluís Companys, i va plorar la seva mort. Sembla ser que el seu primer ofici de paleta, el va ajudar a mantenir unes condicions prou dignes dins el recinte presidiari, també hi va ajudar el seu caràcter amistós i afable, i així amb poc temps s'havia guanyat la confiança de les monges encarregades de la cuina, a través de les quals li van encarregar les obres de remodelació d'aquelles dependències.

En tornar a Vilassar va seguir treballant de paleta pels contractistes locals Mateu i Sisa, destacant la seva participació en la restauració de l'església parroquial de Sant Joan. Francesc Bosch va morir afectat per una embòlia a l'edat de 70 anys, quan encara treballava per a la Diputació com a especialista en les obres de la Sagrada Família de Barcelona.⁹

Gabriel Caldés Gil

Nascut a Sant Joan Despí el dia 14 de març de 1902. De la lleva del 1923, realitzà el servei militar com a soldat a la segona companyia de la 4^a Comandància de Tropes d'Intendència,

⁹ Entrevista a la Sra. Matilde Bosch Noguer. Vilassar de Mar, 20 de setembre de 2003.



a Barcelona. La seva privilegiada destinació a la ciutat propera, es degué al fet que la família pogué pagar en aquells moments la quantitat de quatre mil pessetes, per evitar que fos destinat a l'Àfrica (era el que s'anomenava *mili de quota*). Paleta d'ofici, encara que a finals del mes de novembre de 1932 entrà a treballar com a aprenent de matancer a l'escorxador de Sant Joan Despí, essent nomenat oficial, per la Direcció de Serveis de Veterinària de la Conselleria de Sanitat, el mes de maig de 1936

De recent incorporació a les Esquadres (alta 01/07/1938), d'agost a desembre de 1938 el trobem al *post* del Raval de Sant Just Desvern, com a Mosso de 2^a.¹ ² D'aquesta època, Miquel Caldés, fill de Gabriel, recorda que el seu pare es referia al caporal del *post* santjustenc com a "El Morrut", degut, sembla ser, al caràcter exigent i recte de l'home (Francesc Bosch Company). El gener de 1939, a Premià de Mar, fou detingut per les forces ocupants i portat a Vilassar, i ja quan estava davant d'un escamot d'afusellament format per italians, el va salvar *in extremis* un capità espanyol que el reconegué com a Mosso d'Esquadra. A Vilassar, el dia 30 de gener de 1939, l'alcalde en funcions li lliurà un salconduit que li permeté tornar a Sant Joan Despí.

Com a paleta i afeccionat al dibuix, treballà en la rehabilitació de diferents façanes de conegudes cases de Sant Joan Despí, com ara can Negre, les torres Serra-Xaus, can Domènech, etc, actuant especialment en la restauració dels esgrafiats. El mes de juliol de 1948 entrà a treballar com a paleta a la Societat General d'Aigües de Barcelona, fins a la seva jubilació. Gabriel Caldés morí el 23 de maig de 1997, a l'edat de noranta cinc anys.³

Josep Espelta Gració

Natural de Barcelona on nasqué l'any 1901. En no poder pagar la quota per a deslliurar-se'n, va tenir que fer el servei militar durant quasi tres anys a les poblacions nordafricanes de Ceuta i Melilla on feia de motorista.

Acabada la *mili* va seguir exercint com a escultor, especialitzat en talla de fusta i concretament en imatgeria religiosa, ofici el qual aprenqué del seu pare. Casat l'any 1933, el matrimoni tindria dos fills. El taller familiar instal·lat al carrer de València de Barcelona, prop de Muntaner, hagué de suspendre l'activitat l'any 1936 arrel dels postulats

¹ AHSJD. Comptes municipals, any 1938

² AHDB. Esquadres de Catalunya. Gubernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

³ Testimoni oral de Miquel Caldés, fill de Gabriel Caldés Gil. Sant Joan Despí, 7 de desembre de 2003. Miquel Caldés entre altres documents, guarda alguns dels pagaments de 500 pts cadascun efectuats els anys 1923 i 1924 a la *Hacienda Nacional* en concepte de *servei militar de quota*. També conserva el salconduit emès l'any 1939 per l'alcalde en funcions de Vilassar de Mar, al seu pare.

antireligiosos d'alguns revolucionaris. Així finalment Josep Espelta acabà ingressant l'any 1938 als Mossos d'Esquadra (alta 01/07/1938).

D'agost a novembre de 1938 el trobem al *post* del Raval de Sant Just Desvern, com a Mosso de 2^a.^{1, 2, 3} Durant aquests pocs mesos va estar-se allotjat algunes vegades a Esplugues a casa la família Pi, que tenia (i encara té) un forn de pa a la carretera Laureà Miró, i anys més tard encara recordaria als seus fills la calidesa d'aquell allotjament circumstancial.



Josep Espelta treballant al seu taller del carrer València de Barcelona. Data: Novembre 1960
Font: Josep Maria Espelta Guàrdia

A finals de gener de l'any 1939 en retirar-se cap a la frontera francesa, va ser fet presoner per les tropes franquistes i traslladat al camp de concentració santaderí de La Magdalena.

En sortir, va continuar amb la seva professió original com a escultor d'art religiós, adquirint força renom com a imatger dins el món eclesiàstic de la postguerra, realitzant treballs per tota la península, arribant fins i tot el seu prestigi fins a Irlanda, on també desenvolupà forces encàrrecs.

Entre els treballs realitzats a Catalunya cal destacar la reconstrucció del Sant Crist de Balaguer (conjuntament amb Joaquim Ros), el Sant Narcís jacent de la catedral de Girona, el retaule de Santa Maria a l'església parroquial de Sant Martí Sarroca, la Mare de Déu del Bon Viatge a l'ermita de Sant Elm de Sant Feliu de Guíxols, la Mare de Déu de la Divina Infància a l'església parroquial de Palafrugell (inspirada en la cançó "La Mare de Déu quan

era xiqueta") i diversos passos de Setmana Santa per a la població de la Selva del Camp. Com a dada anecdòtica Josep Espelta sempre signava les seves obres en llatí.⁴

Josep Estrada Blancafort

Ingressa a la tercera Esquadra el dia 16 de juny del 1938 com a Mosso de 2^a, amb una assignació salarial de 217,91 pessetes. El mes de setembre és destinat al Parc Mòbil de la Generalitat.^{1a}

¹ AHSJD. Comptes municipals, any 1938

² AHDB. Esquadres de Catalunya. Governación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

³ AHDB. Esquadres de Catalunya. Governación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938.

⁴ Testimoni oral de Josep Maria Espelta Guàrdia, fill de Josep Espelta Gració. Barcelona, 22 d'agost de 2003.

^{1a} AHDB. Esquadres de Catalunya. Governación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. Octubre 1938.

El trobem únicament el mes de desembre de 1938 al *post* del Raval de Sant Just Desvern, com a Mosso de 2^a.^{2a}

Miquel Font Ballester

Miquel era fill de Ramon Font, el qual havia estat també Mosso d'Esquadra a la demarcació de Torelló.¹

De l'estada d'aquest Mosso d'Esquadra a Esplugues del Llobregat, ens consten les dades que ens facilita el Padró d'habitants: Miquel Font nasqué a Sant Vicenç dels Horts l'any 1893, estava casat amb Raimunda Giralt Homet (n. Castellar del Vallès, 1894) i vivien al carrer de Verdaguer, núm. 21, juntament amb la seva sogra Mercè Homet Coromines (n. Castellar del Vallès, 1865).

Miquel i Raimunda es casaren a Sabadell, on visqueren inicialment i tingueren els seus dos primers fills Ramon (n. 1922) i Josep (n. 1926). Miquel treballava a la fàbrica de teixits Moises Alguersuari, fins el mes de juny de 1928 que ingressà a les Esquadres, essent destinat al Prat de Llobregat. D'aquesta època el seu fill Josep, recorda emocionat quan el seu pare el dugué un 14 d'abril de l'any 31 a la plaça de l'ajuntament per veure onejar la bandera republicana. Cap a finals de l'any 1931, la família es traslladaria a Esplugues, lloc on l'any 1932 naixia la seva filla Dionisia. La rectificació del padró feta l'any 1934 ens diu que els Font - Giralt adquireixen la categoria de veïns, i això vol dir que el matrimoni porta dos anys residint al poble.²

Miquel Font, l'any 1929 amb motiu de la visita a Barcelona d'Alfons XIII, fou destinat a la guàrdia d'honor del rei. El gener de 1932, arrel de l'aixecament anarquista de l'alt Llobregat, fou enviat a Sùria, on hi romangué un parell de setmanes. Dos anys més tard, participà també en els fets d'octubre de 1934.

L'any 1935 tornem a trobar el Mosso de 2^a Miquel Font Ballester destinat a Sabadell³, i a la relació de forces dels mesos d'agost a octubre de 1938 a la població vallesana de Matadepera.^{4, 5}

^{2a} AHSJD. Comptes municipals, any 1938

¹ ANC. Esquadres. Lligall 11, exp. 83, full 106. El sotscaporal Ramon Font Creus, destinat a Torelló, a punt de fer els 60 anys -edat obligatòria aleshores de jubilació al Cos d'Esquadres- demana continuar un any més en actiu. El tinent coronel Joan Oller, cap de les Esquadres, escriu al president de la Diputació barcelonina, recomanant-li que se li concedeixi la pròrroga. Carta del 3 de desembre de 1921.

² AMEL. Rectificació del Padró municipal d'habitants, anys 1932 i 1934.

³ ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935".

⁴ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

⁵ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. Octubre 1938.

Segons la seva filla Dionisia, el canvi cap a Sabadell i posteriorment a Matadepera fou degut a una malaltia que patí la seva mare, i que feu que els metges li recomanessin un canvi d'aires.

El 23 de juliol de 1936 formà part de l'escamot que acompanyà al conseller de Cultura de la Generalitat, Soler i Pla, fins a Montserrat, per a la protecció dels monjos i la salvaguarda del monestir. A partir d'aquí, i durant el període de la guerra, la família veuria en comptades ocasions al seu pare.



Miquel Font amb l'uniforme de guarda rural.
Font: Josep Font Giralt

En data 26 d'octubre de 1938 el Conseller de Governació proposa l'ascens a Mosso de 1^a de varis Mossos, entre aquests hi ha Miquel Font Ballester. El dia 4 de novembre es fa efectiu l'ascens.⁶

El gener de 1939, estant destinat a la Caixa de Pensions de la Via Laietana de Barcelona, abans de partir cap a França, Miquel va trucar a la seva esposa, i aquesta va anar fins a Barcelona per tal d'estar amb ell abans de la partença. Miquel Font era un dels dos Mossos encarregats de custodiar els diners que s'enduria el Govern d'en Companys cap a l'exili, i anys després sempre recordaria la nit que va passar amb la seva muller, que el va venir a acomiadar, al costat d'unes saques farcides de bitllets, quan la seva muller amb prou feines tenia els diners suficients per tornar al seu domicili de Matadepera l'endemà.

D'Argelers, juntament amb d'altres Mossos passà al camp de concentració burgalès de San Pedro de Cardena, d'on sortí després d'uns quants mesos, tant demacrat que a casa seva amb prou feines el reconegueren en tornar a casa. Essent, però, un personatge molt apreciat pels pagesos de la contrada, aviat trobà feina com a treballador del camp a can Vinyer. La família pogué superar així els primers mesos de la postguerra, fins que cap a finals de l'any 1939, decidiren marxar novament cap a Sabadell per tal de trobar feines més qualificades per als fills, ara ja adults. Miquel Font aprofità l'antiga coneixença que tenia amb en Marcet, aleshores alcalde franquista de Sabadell, per a demanar-li feina a la ciutat, i aquest ràpidament li aconseguí un lloc de treball en una fàbrica tèxtil, tot i dient-li que seria provisional, car tenia la intenció de crear un cos de guarderia rural depenent del municipi. Efectivament, al poc temps Miquel Font era nombrat guarda rural juntament

⁶ ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/01 núm. 100.

amb altres dos o tres ex-Mossos que també havien servit anteriorment a la població. Els ex-Mossos eren molt estimats i respectats, especialment per la gent del camp, i sovint, els diumenges, en Font era convidat a la taula de les cases de pagès. Amb els anys la pagesia local va anar minvant, i això va fer que també desaparegués l'interès en mantenir un cos de guàrdies rurals, llavors Miquel fou destinat a l'ajuntament com a guàrdia urbà, i quan ja fou més gran hi treballà de porter.^{7, 8}

Joaquim Fontanet Tomàs

L'única vinculació que hem pogut trobar d'aquest Mosso amb el treball que ens afecta, és arrel de l'expedient de l'ajuntament santjustenc, amb data 23 d'abril de 1938, on es recull la sol·licitud de perdó de Joaquim Fontanet, pels insults que efectuà a l'alcalde Alfred Arís, i la resposta conciliadora del mateix.¹

Joaquim Fontanet sol·licità l'ingrés a les Esquadres l'agost de 1937,² i després d'uns mesos d'interinitat, passà a la situació d'efectiu en data primer de juliol de 1938. Estava destinat a la primera Esquadra, i a 31 d'octubre del mateix any, consta com a Mosso de 2^a amb un sou de 436,83 pessetes.³

N. N. Montserrat

Tenim notícies de l'estada d'aquest Mosso a Esplugues arrel de l'entrevista realitzada al Sr. Jaume Bonet Biosca^{1a} en comentar la fotografia datada aproximadament cap a l'any 1930, on apareix el seu pare Jaume Bonet Reig a les escales de can Tinturé d'Esplugues, juntament amb un Mosso de cognom Montserrat, amb uns fills (nen i nena respectivament) de cadascun.

Malgrat la curta estada d'aquest Mosso, de cognom Montserrat, a Esplugues, Jaume Bonet recorda el seu tarannà simpàtic, i també que s'hostejava a cal Botines (taverna que hi havia a la carretera Reial, prop del Ranxo).

A la relació de personal feta el maig de 1935 trobem únicament dos Mossos amb el cognom Montserrat, i ambdós coincideixen amb el segon cognom -Ballesté-, per la qual cosa és fàcil pensar que es tracti de dos germans. El més gran és Sadurní, nascut el 4 de març de 1898, però amb data d'ingrés (01/03/1932) a les Esquadres, posterior a la del seu probable germà; el trobem destinat a la caserna de Viladecavalls. El seu germà,

⁷ Informació oral: Dionisia Font Giralt, Sabadell, 30 de novembre de 2003.

⁸ Informació oral: Josep Font Giralt, Sabadell, 10 de desembre de 2003.

¹ AHSJD. Expedients varis 1936-1939.

² ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/02.

³ AHDB. Sig. 4415. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Distribució del que ha estat subministrat als individus d'aquesta Esquadra durant el mes d'octubre de 1938.

^{1a} Testimoni oral. Entrevista realitzada a Jaume Bonet Biosca, i a la seva esposa Mercè, al seu domicili d'Esplugues de Llobregat (03/10/2003).

de nom Faust, nasqué el dia 7 de març de 1906, i ingressà a les Esquadres uns mesos abans, concretament el dia 1 de novembre de 1931, i amb data maig de 1935 està destinat a Prats de Lluçanès. Ambdós apareixen a l'esmentada relació com a Mossos de 2^a amb els números 122 i 104 respectivament (hi ha 292 Mossos de 2^a).



Els Mossos Montserrat (a l'esquerra) i Bonet, a les escales de can Tinturé, d'Esplugues, amb els seus fills. Data: aproximadament any 1930
Font: Cessió Jaume Bonet Biosca

Joan Pi Trias

De recent incorporació als Mossos, Joan Pi i Trias apareix a la revista de forces dels mesos d'agost i setembre de 1938, inicialment assignat a la segona Esquadra i destinat a Sant Just Desvern,¹ ² fins al mes d'octubre que causa baixa.³

Emili Prenafeta Saludes

Natural del barri de Gràcia de Barcelona, on va néixer el dia 29 de març de 1905 al carrer de la Perla, fill de Joan Prenafeta i de Matilde Saludes. Va ésser el penúltim dels cinc germans del matrimoni.

De jove va treballar d'ebenista, juntament amb el seu germà Joan, ofici que van aprendre del sogre del seu germà Francesc. Inicialment el taller estava situat al carrer Groc, i

¹ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

² AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938.

³ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista octubre 1938.



posteriorment es van traslladar al número 31 del carrer de la Perla. Emili hi va treballar fins a la mort de Francesc Raventós Sala, que era el nom de l'esmentat sogre. Entre els encàrrecs que realitzaren, cal destacar la participació en la restauració dels mobles del palau de Pedralbes.

Era molt afeccionat als esports, especialment a la boxa, la qual va practicar de forma amateur durant uns anys, fins que a primers de l'any 1926 és cridat a quintes. Emili presentà una sol·licitud per deslliurar-se'n al·legant que era fill de vídua, però la petició li fou denegada per l'oficina de reclutament davant la constància que hi ha un altre germà que ja té edat per treballar. Així en una circular datada el

3 de maig de l'any citat, és declarat apte per al servei militar, el qual complirà en un regiment de dragons, essent encara viu a la memòria del seu nebot Amadeu, el record del flamant uniforme blau i la casaca que duia penjada al costat.

Finalitzat el període militar, i amb els coneixements que havia adquirit com a ebenista, li permeteren entrar a treballar per a l'empresa Cardellach, fabricant ascensors. A més, a hores lliures i diumenges feia també de pintor.

El 23 de desembre de l'any 1928 a la parròquia de Sant Joan de Gràcia, va contraure matrimoni amb Lluïsa García Guillem. Recent casats van anar a viure durant gairebé dos anys al carrer de Vilafranca, i posteriorment es van traslladar al carrer Salinas, també de Gràcia, on el matrimoni va tenir els tres primers fills: Matilde, Antoni i Maria Rosa.

L'1 de setembre de 1933 ingressà a la plantilla dels Mossos d'Esquadra, i és destinat al *post* d'Esplugues de Llobregat, on hi romandrà durant un període de cinc anys, sota les ordres del caporal Jaume Bonet Reig. A conseqüència d'aquesta destinació, Emili i la seva família passen a residir a Esplugues, on els trobem empadronats al número 32 del carrer de Jacint Verdaguer, més conegut popularment com a carrer de l'Avenç. La casa on habiten pertany a Magdalena Llagosta, i anys més tard, en marxar la família Prenafeta, s'hi instal·là un drapaire.

D'aquesta primera època de Mosso d'Esquadra, Emili sempre recordava que quan anava de ronda per la finca de la Torreblanca, una nena de cinc o sis anys d'edat, anomenada Fabiola, sempre que el veia li demanava que li collís avellanes. Aquesta nena anys més tard esdevindria reina consort de Bèlgica, car es tractava de Fabiola Mora y de Aragón, i que per aquells temps estiuiejava al palauet del marquès de Monistrol.

Durant els fets d'octubre de 1934 va estar aquarterat a la plaça de Sant Jaume -llavors plaça de la República-, al Palau de la Generalitat, i va viure de primera mà el que Emili Prenafeta sempre anomenà "la traïció" del general Domènec Batet. D'aquesta situació recordava especialment el fet d'haver-se trobat en un terrat del Palau, a una colla de coneguts d'Esplugues i de Sant Just, tots ells, armats amb fusells Remington, i els recomanà que se'n tornessin a casa abans no fos tard, cosa que finalment, sembla que

optaren per fer.¹ En iniciar-se la confrontació Emili Prenafeta fou destacat al terrat de l'edifici immediat darrera Correus, a tocar de la Via Laietana. Quan va quedar aïllat, es va amagar al fossat de l'ascensor (ascensor de la casa Cardellach, en la instal·lació del qual ell havia participat anys enrera), i cap a les 6 hores de la matinada quan va sentir que s'havien aturat els trets, va abandonar el fusell al fossat i va sortir per entregar-se a les forces de la Guàrdia Civil que estaven a la Via Laietana.

Segons Emili Prenafeta el determinant de la rendició dels Mossos, fou l'amenaça per part dels espanyols de bombardeig aeri i naval de la Ciutat, no pas el setge de l'Exèrcit i la Guàrdia Civil, que segons ell, podrien haver resistit tranquil·lament. El fet és que posteriorment la família Prenafeta celebraria sempre el 6 d'octubre com si fos un aniversari, gràcies a haver-ne sortit prou bé de tant delicada situació, i sense danys personals.

A partir del 20 d'octubre, retornat al servei a la caserna d'Esplugues de Llobregat, Emili anirà periòdicament al Parc de la Ciutadella de Barcelona, on s'ubica la seu central de l'Esquadra a l'edifici del Parlament, per presentar els informes pertinents al nou comandant en cap, el capità Fernando Lizcano de la Rosa. Malgrat la condició de militar espanyol del nou cap, Emili diu que aquest sempre els va tractar correctament i va acabar guanyant-se la simpatia dels Mossos.

Una anècdota succeïda el mes de maig de 1936, ens confirma l'efectivitat dels Mossos d'Esquadra. Juan Muñoz i Carme Roc, eren un matrimoni que vivien en una caseta aïllada del nucli de Sant Just Desvern, a l'indret llavors anomenat *Quatre camins* (carretera reial - carrer de la Indústria). Un bon dia els entraren al pati posterior i els robaren uns conills i unes gallines. A quarts de tres de la matinada trucaven a la porta; era el Mosso Emili Prenafeta que els portava el lladregot i el producte del robatori. El malfactor encara se'n sortí prou bé, car el matrimoni decidí no posar-li denúncia.²

Durant l'alçament militar del 19 de juliol del 1936, Emili Prenafeta, a l'igual que la majoria dels Mossos d'Esquadra, va romandre aquarterat al palau de la Generalitat per a la defensa d'aquest, i per aquest motiu no arribà a intervenir en la lluita que es desenvolupava en diferents indrets de Barcelona. Quatre dies més tard, però, formava part de l'escamot de Mossos que acompanyà al doctor i diputat Joan Soler i Pla, comissionat pel conseller de Cultura de la Generalitat per confiscar diversos edificis religiosos del país abans que les hordes incendiàries de la FAI (la majoria, provinents de la Torrassa) fessin estralls en

¹ Pere Brull Àngela. Sant Just Desvern, setembre de 1999. Diu que els de Sant Just arribaren caminant al poble cap a les 6 hores de la matinada, i en passar pel Raval, foren increpats per la vella de cal Sants. També recorda que algunes persones van començar a aixecar les llambordes de la carretera reial per fer una barricada per tal d'aturar les tropes que havien d'arribar des de València, encara que l'acció finalment no va reeixir, acabant tot amb l'arrencada d'algunes llambordes i prou. I també: Joan Cucurella Seculí. Sant Just Desvern, setembre 1999. Diu que aleshores tenia 10 anys i recorda que aquell dia en anar a buscar la llet a can Campreciós, va veure formats darrera de can Cardona a uns 6 o 7 homes armats mentre en Daniel Cardona els arengava.

² Testimoni oral: Carme Roc. Entrevista realitzada al seu domicili del Pla del Vent (Sant Joan Despí), any 1999.

el patrimoni nacional. Així pogueren salvar de la crema el monestir de Montserrat i el de Ripoll, fent tard, però, a Vic.³

El sou mensual d'un Mosso d'Esquadra de segona, a setembre de 1935, era de 280,83 pessetes. A partir de l'any 1937, amb les primeres restriccions degudes a la guerra i el conseqüent encariment dels productes bàsics, la família instal·là al pati de casa tot un seguit de gàbies amb conills, gallines i també porquets, que utilitzaven per a consum propi. Fins i tot hi havia lloc per a plantes de tabac, que el propi Emili s'encarregava de curar, assecar i fer-ne "picadura". En aquests moments la família Prenafeta ja vivia com a llogatera, en una de les anomenades "torres del senyor Miquel Pons", situades a la carretera de Cornellà, concretament a la que duia la lletra C. I és en aquest habitatge on van viure els bombardeigs de l'aviació franquista, o més ben dit, al domicili de la veïna Glòria Halcon, on en sentir l'avís de les sirenes, s'arplegaven totes les criatures sota la taula del menjador, la qual havien cobert i envoltat prèviament de matalassos.⁴

Durant els fets de maig de 1937, Daniel Cardona Civit, que havia estat alcalde de Sant Just Desvern i era un conegut activista d'Estat Català, era buscat pels homes de la FAI per matar-lo. En aquesta situació i estant a Barcelona, es va refugiar a la caserna de la plaça Palau, on hi havia els Mossos d'Esquadra i l'Estat Major de l'Exèrcit. Un militar que sabia que Emili Prenafeta coneixia Sant Just, li va dir que en una de les dependències n'hi havia un d'aquest poble. Emili va anar a veure qui era, i Daniel Cardona en reconèixer-lo, va estar molt content i van estar força estona parlant.⁵

En plena guerra, juntament amb altres nou Mossos d'Esquadra, fou assignat a l'escorta del general de la Guàrdia Civil José Aranguren Roldán, amb el qual van estar al front de Saragossa. Segons Jordi Cardona i Gelabert, Emili havia fet d'enllaç entre Aranguren i Escobar, general també del mateix cos; aquesta situació li permetia certes prerrogatives oficials. Quan el general Aranguren fou nomenat comandant militar de València (novembre de 1937), els Mossos el van acompanyar fins a la capital valenciana, on aquest es quedà, i a ells, els hi donà uns salconduits. Gràcies a aquests, Emili amb altres companys, pogué arribar fins a la frontera francesa per a comprar queviures i especialment medicines, articles que mancaven a la zona republicana. Una de les persones beneficiàries d'aquests medicaments fou el senyor Pons, d'Esplugues de Llobregat, propietari de la casa situada a la carretera de Cornellà on vivia Emili i la seva família. Per aquest motiu mai més no li van cobrar lloguer, respectant posteriorment els hereus la voluntat del seu pare. També sobre el mateix tema, el seu nebot Amadeu, recorda amb quina alegria va rebre la seva família mig sac d'arròs: *"ens va enviar, el teu avi Emili, mig sac d'arròs i no sé si alguna cosa*

³ Testimoni oral: Amadeu Prenafeta Raventós, nebot d'Emili Prenafeta. Entrevista realitzada al seu domicili de Palau Solità i Plegamans, 28 d'agost de 1996.

⁴ Testimoni oral: Matilde Prenafeta García, filla d'Emili Prenafeta.

⁵ Testimoni oral: Emili Prenafeta Saludes. Entrevista realitzada al seu domicili d'Esplugues de Llobregat el dia 16 d'abril de 1994.

*més, lo qual com se suposa, li vem agrair com vingut del cel, en aquells temps tan precaris de queviures”.*⁶

L'agost de l'any 1938 Emili Prenafeta és destinat al nou *post* de Sant Just Desvern, encara que ell, juntament amb el Mosso Espelta, s'encarregaran de la vigilància de la zona d'Esplugues, ja que la caserna de Mossos d'aquesta població va deixar de ser operativa l'any 1936.

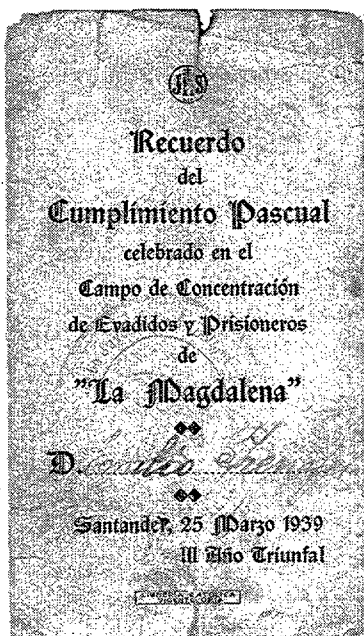
A mitjans de gener del 1939, com molts dels membres de les Esquadres, va ser cridat a Barcelona, i quarterat a Sarrià fins la matinada del dia 22, que partiren cap a la ratlla de França escortant les autoritats del govern català. El dia 26 a Olot s'assabentaren de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, i el diumenge dia 5 de febrer creuaven el coll de Lli. Emili Prenafeta recordava que en el moment de desarmar-los un gendarme que xampurrejava el català li va ensenyar un diari el qual es feia ressò de la caiguda de la capital catalana. Després d'una breu estada al camp d'Argelers, gràcies a la mediació del tinent coronel Frederic Escofet, cap de les Esquadres, davant les autoritats militars del camp, Emili, com molts altres Mossos d'Esquadra, va decidir acollir-se a la possibilitat de tornar a casa. En creuar novament la frontera va ser detingut i portat al camp de concentració santanderí de La Magdalena, on hi romangué presoner durant un període de tres mesos. De l'estada en aquest camp, Emili en guardava molts mals records. Fou també en aquest camp on s'assabentà de la mort del general Aranguren, afusellat pels franquistes al Camp de la Bota, de Barcelona, el 25 d'abril de 1939, pel delict

d'haver restat fidel al govern democràticament escollit de la República. El breu testimoni d'un altre Mosso tancat també a Santander serveix per il·lustrar l'estada: *“En arribar al camp de concentració, hi vaig trobar 25 Mossos. Allà ens coneixien com a “perros catalanes”. Quan vaig poder tornar amb la meva família, havia perdut més de 25 quilos, en arribar a casa la meva dona no em coneixia.”*⁷

Els avaladors que l'ajudaren a sortir del camp de concentració foren els santjustencs Josep Maria Domènech Roig, Pere Padrosa Juncà, aleshores alcalde, el doctor Ribalta, Salvador Modolell Lluch, i un tal “Tanet” d'Esplugues. El padró d'habitants d'Esplugues de Llobregat de l'any 1940, ens informa que Emili Prenafeta Saludes, de 35 anys, fuster, i amb set anys de residència al municipi, viu al número 40 de la carretera de Cornellà, ara rebatejada amb el nom de *Avenida José Antonio*, juntament amb la seva esposa Lluïsa García Guillem, i els fills Matilde, de 9 anys, Antoni de 7, i Maria Rosa de 5 anys, tots ells escolaritzats. Durant els primers mesos després de sortir de l'empresonament, Emili es guanyà la vida anant periòdicament fins a Igualada a buscar articles “d'estraperlo”, principalment sabó, mongetes i altres llegums, que posteriorment, els seus fills Matilde i Antoni, anaven a revendre a cases benestants de Sant Just Desvern. Una altra font d'ingressos d'aquests temps, eren els treballs de pintura que feia esporàdicament ajudant

⁶ Testimonis orals varis ja citats: Emili Prenafeta, Amadeu Prenafeta, Matilde Prenafeta. També: Jordi Cardona Gelabert, entrevistat al seu domicili de Sant Just Desvern en data 6 i 13 de juliol de 1996.

⁷ Entrevista a l'ex-Mosso Pau Ruestes, realitzada per Pere Jané i publicada a la revista *Mossos*.



Anvers i revers de la tarjeta - recordatori de l'estada d'Emili Prenafeta Saludes al camp de concentració santanderí de "La Magdalena". Data: 25 de març de 1939
Font: Francesc Riera Prenafeta

al seu germà Francesc, que era pintor - decorador. Més endavant la família comprà un carro i un asenet, els quals guardaven en una casa de Sant Just, i a bon matí compraven fruites i verdures als pagesos d'aquest poble, i l'Emili a peu i la seva filla Matilde dalt del carro, s'atansaven diàriament fins a la *plaza gran* de Gràcia, on tenien una parada de venda a l'exterior de l'esmentat mercat. Aquesta situació durà un parell o tres d'anys, fins que entrà al servei del municipi santjustenc, primer com a guarda rural, més tard com a guàrdia urbà, i els darrers anys abans de la jubilació, com a zelador d'obres.

L'any 1942 nasqué el quart fill del matrimoni, i se li posà el nom d'Emili, com el pare. Fou també aquest any de 1942 quan Daniel Cardona Civit, molt malalt ja, va tornar d'amagat de l'exili a la seva casa de Sant Just Desvern, on hi va restar ocult al sostremort de la masia, en una cambra que la família li va habilitar. Segons Emili Prenafeta, les tres primeres persones, llevat de la pròpia família, que van saber de l'arribada de Daniel Cardona, van ser per aquest ordre, el doctor Ribalta, el del Forn Nou (molt amic d'en Cardona i pertanyent a Nosaltres Sols), i en tercer lloc ell mateix. A principis de març de l'any 1943, el dia 8 concretament, assabentada de l'òbit d'en Cardona, la policia havia difós per Barcelona un pamflet on es deia que "*pronto iban a dar caza a esos pajaros de Nosaltres Sols*". Emili Prenafeta diu que preveien atrapar la gent de Nosaltres Sols que acudís a l'enterrament, i recordava que per aquest motiu tot el poble, masies incloses, i especialment el cementiri, estaven plens de policies de paísà. Però va resultar que a l'hora

de l'enterrament només hi va anar-hi la família del finat, l'enterramorts, i el doctor Ribalta. Algú havia pogut avisar de la maniobra policíaca a la gent de l'entorn de Nosaltres Sols, i es va poder evitar la desfeta.⁸

L'any 1975 Emili Prenafeta es jubilà, i l'Ajuntament de Sant Just Desvern, amb motiu dels 42 anys de servei al municipi, li va retre un sopar homenatge a l'hostal Sant Jaume, assistint-hi els ex-alcaldes Josep Maria Doménech i Josep Lluís Surroca, i l'alcalde d'aleshores Rodolfo Sánchez li va fer entrega d'una placa i varen haver els conseqüents parlaments. El diari *Tele/Expres* del dia 25 de març, se'n va fer ressò en una crònica de Xavier Campreciós.

El dia 7 de novembre de l'any 1983, va morir la seva consort Lluïsa. Emili, home de caràcter, després d'estar uns anys vivint a casa dels seus fills Emili, Matilde i Rosa, a Sant Just Desvern, va decidir tornar-se'n a viure sol a la seva casa d'Esplugues de Llobregat, lloc on moriria a l'edat de 89 anys, un primer de juliol de 1994, essent enterrat al cementiri de Sant Just Desvern. El número corresponent al mes de setembre de la revista *Crònica de la vida d'Esplugues* publicà un breu però elegant recordatori de la vida d'Emili Prenafeta Saludes.

Josep Puig Calvet

Natural de Cardona (Bages), on va néixer el 21 de setembre de 1881. Ingressà al Cos de les Esquadres l'1 de juliol de 1906. Casat amb Josefa Rodes Carrillo (n. El Prat de Llobregat, 03/03/1895) amb la qual l'any 1923 van tenir un fill, al qual posaren per nom Josep, com el pare.

Josep Puig Calvet, fou el primer caporal -Mosso de 1^a- del *post* d'Esplugues. Ens ho confirma el fet que s'estableix a Esplugues al número 68 del carrer de l'Església el mateix any que el *post* de Mossos, sap llegir i escriure, per l'edat -43 anys- és el més veterà dels Mossos d'Esplugues, i a més el sou que percep és lleugerament superior al dels altres companys: 9 pessetes diàries.¹

Jaume Bonet Biosca recorda que el seu pare sempre deia que en Puig era bon home, però bastant malparlat, no deia dues frases seguides "*sense cagar-se en algo*". També aquest testimoni ens confirma que la família Puig en arribar l'any 1922 a Esplugues fou ubicada a la masoveria -porteria- de can Casanoves, al carrer de l'Església.²

Ventura Orriols encara recorda en Puig quan havia vingut alguna vegada a Sant Just per parlar sobre temes d'ordre amb el seu pare, el jutge de pau i ex-batlle Bonaventura Orriols Malaret.³

⁸ Testimoni oral: Emili Prenafeta Saludes. Entrevista realitzada al seu domicili d'Esplugues de Llobregat el dia 16 d'abril de 1994.

¹ AMEL. Padró municipal d'habitants, any 1924.

² Testimoni oral de Jaume Bonet Biosca. Esplugues de Llobregat, octubre de 2003.

³ Testimoni oral de Ventura Orriols Pagès. Sant Just Desvern, maig de 1999.

L'any 1928 la família de Josep Puig ha marxat del municipi espluguenc.⁴ Destinat a Barcelona, el dia 19 de gener de 1931 és ascendit a Sotscaporal de 2^a classe.⁵ Ignasi de Bufalà Ferrater, cap de les Esquadres, en data 8 de gener, havia escrit al president de la Diputació proposant-li l'ascens de dos Mossos de 1^a, un d'ells és en Josep Puig, classificat en sisè lloc als exàmens aprovats per tal d'ocupar les vacants que es produïrien a finals de mes per jubilació.⁶

Francesc Pujol Marrama

El popular diari republicà i anticlerical *El Diluvio* del divendres 18 de maig de 1934, al seu apartat *Vida Regional* ens informa amb grans elogis que el Mosso d'Esquadra d'Esplugues de Llobregat, Francesc Pujol, ha estat ascendit a Mosso de primera classe.¹ I efectivament, el mes de desembre del mateix any, el trobem com a Mosso de 1^a interí, encarregat de la caserna d'Esplugues, signant un comunicat a l'alcalde de la població.²

A la llista de Revista de forces dels mesos d'agost a octubre de 1938, consta ja com a Mosso de 1^a comandant el *post* de Cornellà de Llobregat.^{3a, 4a}

Jaume Riera Morejon

Nascut al carrer del Tigre de Barcelona el dia 5 de juny de 1905, tercer dels fills d'Alfons Riera i Bernarda Morejón. Quedà orfe de pare a l'edat de 5 anys, i de mare a l'edat de nou anys, passant seguidament a ser acollit per uns familiars que tenien una farmàcia, juntament amb un altre germà.

De petit l'enviaven als solars de la Diagonal a buscar herbes remeieres per a la farmàcia, i de camí feia els possibles per veure els seus altres dos germans grans que jugaven a futbol en uns descampats prop del carrer Urgell. Finalment es va escapar de la tutela de la família del farmacèutic i se'n va anar amb la tia Tresina, parenta per part de mare, amb cinc fills propis més els



⁴ AMEL. Rectificació del Padró municipal d'habitants, any 1928.

⁵ ANC. Cos d'Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1^o de Septiembre de 1935".

⁶ ANC. Cos d'Esquadres. Lligall 11. Ascensos. Fulls 174, 175 i 176.

¹ AHCB. *EL DILUVIO*. 18 de maig de 1934. Pàgina 17.

² AMEL. Seguretat pública 1927 - 1946.

^{3a} AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

^{4a} AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. octubre 1938.

dos germans grans de Jaume, Francesc i Alfons, dels quals s'havia fet càrrec en morir els pares.¹

Realitzà el servei militar com a soldat dins l'arma d'artilleria, i en acabar, i a l'edat de 24 anys se'n vingué a Sant Just Desvern i s'instal·là inicialment amb el seu germà gran, Francesc, al pis del carrer de Bonavista. A Sant Just faria diferents treballs de jornaler, fins i tot pel mes de juny de l'any 1932, consta una despesa de les arques municipals, de 176 pessetes per a Jaume Riera, i altres 176 pts per a Emili Amigó, per 44 jornals de peó, emprats en ajudar al geòmetra de l'Estat que està realitzant el plànol cadastral de rústega del municipi. Sota el mateix concepte els tornem a trobar el mes d'agost següent, quan cobren 104 pessetes cadascun d'ells, per 13 jornals de peó, a raó de 8 pts el jornal.²

Al padró d'habitants de 1936, amb 30 anys d'edat i en situació de "sense feina", el trobem casat amb Montserrat Salvador Oliveras, de 28 anys, natural de Sant Just Desvern, i que treballa de teixidora per al senyor Juanicó. Amb les seves dues filles Maria del Roser, de tres anys, i Glòria, de 22 mesos, viuen al número 3 del carrer del Serral. Aquest mateix any de 1936, Jaume Riera ingressà al Cos de Guàrdies d'Assalt.³

Dos anys més tard, pel maig de 1938, passaria a formar part del Cos d'Esquadres, i el mes de juny el trobem destinat a l'Esquadra de Barcelona com a Mosso de 2^a, amb un sou mensual de 436,83 pts després d'haver-li sumat el plus de vestuari -10 pts- i restat el descompte de germandat -9 pts-. Durant el mes d'agost s'abandona l'antiga divisió geogràfica de les Esquadres, i aquestes passen a denominar-se Plana Major, Servei Rural, i Esquadres 1^a, 2^a i 3^a, i és en aquesta darrera on queda enquadrat Jaume Riera, el qual passà a servir al *post* museu monestir de Pedralbes.



Jaume Riera Morejón (al mig) amb els fills Francesc i Jordi, al bar Bonavista, més conegut per tothom com a *Bar del Mono*. Data: Anys 1970 - 1980

Font: Cessió germans Jordi i Francesc Riera

¹ Testimonis orals varis: Bonaventura Riera Orriols, Rosa Riera Orriols, Jordi Riera Salvador i Francesc Riera Salvador.

² AHSJD. Actes municipals de 25 de juny de 1932, i de 28 d'agost del mateix any.

³ AHSJD. Padró municipal d'habitants de l'any 1936. Inscripció 170.

Encara trobarem en Jaume, un cop més dins la darrera relació de les Esquadres, feta el gener de 1939, aquesta vegada dins la recent creada 4^a Esquadra.⁴

En acabar la guerra civil, va estar tancat al “castell del Cid” a la província de Burgos, d'on va sortir al cap d'uns tres mesos després d'èsser avalat pels personatges santjustencs Pastor Fosalva, pel jutge Blas Navarra i per Mn. Antonino Tenas.⁵

En tornar del camp de concentració, treballà a la fàbrica de ciment Sanson, a la benzinera dels germans Modolell, i més tard a la fàbrica d'esquí Poll Puig. Finalment instal·là un bar al número 57 del carrer Bonavista, de nom igual al carrer, però la gent el coneixerà pel “bar del mono”, car durant uns anys van tenir-hi un mico. Actualment el bar s'anomena “Germans Riera”, i és propietat dels seus fills Jordi i Francesc.

Jaume Riera Morejón va morir a Sant Just Desvern el dia 18 d'abril de 1992, a l'edat de 86 anys.⁶

JOSEP SABATÉ VIGATÀ

Nascut el gener de l'any 1901 a Barcelona, ingressà a les Esquadres l'1 de març de 1927.¹ El Mosso d'Esquadra Josep Sabaté juntament amb la seva àvia de 85 anys Rosa Roca Esteve (n. Aitona, 1845), el seu pare Josep Sabaté Roca (n. Almenar, 1870) i la seva esposa Rosalia Solé Niubó (n. Torregrossa, 1909) s'empadronaren a Esplugues l'any 1930, on visqueren inicialment al número 60 del carrer de l'Església.^{2, 3}

A finals de juliol de 1928, en plena Dictadura de Primo de Ribera, Josep Sabaté és proposat des de Capitanía General, per a la concessió de la Creu del Mèrit Militar amb distintiu blanc, conjuntament amb altres tres Mossos. No consta el tipus d'actuació que els fa mereixedors de tal distinció.^{4a}

En ser traslladat Josep Puig a Barcelona, Mosso que fins aleshores havia estat el cap de la caserna d'Esplugues, fou substituït el mes de novembre de 1928 pel també Mosso de 1^a



⁴ AHDB. Esquadres de Barcelona. *Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los Ex-mozos de Escuadras*. Sig. 4415

⁵ Testimoni oral de Jordi Riera Salvador, Sant Just Desvern, 01/02/2002.

⁶ Arxiu parroquial de Sant Just Desvern. Llibre d'exèquies 1986-1994. Foli 52.

¹ ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78 Llibret “*Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935*”.

² AMEL. Padró municipal d'habitants, any 1930.

³ AMEL. Rectificació del Padró municipal d'habitants, any 1932.

^{4a} AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen de legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 11, exp. 83, full 157. Sig. R-244.

classe (interí) Josep Sabaté⁵. Amb data 20 d'octubre de 1932, el President Francesc Macià aprova l'ascens a Mosso de 1^a, càrrec que fins al moment venia exercint de forma interina, i pocs mesos després, el 25 d'abril de 1933 és nomenat sots-caporal de 2^a.⁶

A les set hores de la tarda del dia 30 de juny de 1935, amb ocasió de prestar un servei especial de vigilància a la tribuna de presidència en l'acte de celebració d'una carrera d'automòbils organitzat per la Penya Rhin al circuit de Pedralbes, situat al final de la Diagonal, el sergent Josep Sabaté va tenir un altercat amb un guarda del Cos de Seguretat que no va voler reconèixer la seva autoritat. La discussió va venir arrel d'una ordre directa d'un general de la Guàrdia Civil que s'estava a l'esmentada tribuna, de fer desallotjar al públic que s'havia aglomerat al passadís annex al lloc de les autoritats, i quan el Mosso obligava amb certa contundència a un paisà reticent, un guarda del Cos de Seguretat el subjectà pel braç alhora que amb paraules malsonants, li recriminà llur enèrgica actuació.⁷

L'any 1936 ja consta el número 3 del carrer J. Corrales com a nou domicili de la família Sabaté, ara ampliada amb el naixement de la seva filla Rosalia (n. Esplugues, 1930).⁸ Justament aquest any trobem al sots-caporal de 2^a -sergent- Josep Sabaté destinat a la Generalitat i exercint feines merament administratives dins el Cos.⁹

Durant el segon dia dels Fets de Maig de 1937, defensant l'edifici de la Generalitat, és ferit al genoll de la cama esquerra, i per aquest motiu restarà ingressat 196 dies a l'Hospital de la Creu Roja de Barcelona des del mateix dia 4 de maig fins el 15 de novembre.^{10, 11} Arrel d'aquestes ferides en acte de servei, el Tinent Coronel en Cap de les Esquadres, Félix Gavari Hortet, en data 12 de maig, proposa l'ascens d'en Sabaté, i de dos Mossos més, ferits en les mateixes circumstàncies -Francesc Farrés Prat i Emili Vilalta Santamaria-.¹² El Departament de Presidència de la Generalitat en data 26 de maig de 1937, ordenà que fos considerat amb mèrit preferent a ocupar la primera vacant del càrrec immediatament superior al que exercia fins al moment.^{13, 14} Durant els primers mesos de l'any 1938 el

⁵ ACSFL. *El Eco del Llobregat*. 30/11/1928. Pàgina 7.

⁶ ANC. Esquadres. Capsa 10. Lligall 11, exp. 79. *Propuestas de ascenso confirmadas*. I també: Esquadres. Capsa 10. Lligall 11, exp. 83. *Personal*. Fulls 179 i 180.

⁷ ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 46. Incidències del servei, full 40.

⁸ AMEL. Padró municipal d'habitants, any 1936.

⁹ ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 7. Incidències del servei, full 74. Expedient per a la separació del Cos del Mosso Joan Godia Dolcet, actua Josep Sabaté Vigatà com a secretari de les diligències de notificació.

¹⁰ ANC. Esquadres. Lligall 9, full 9.

¹¹ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras. Resumen de legajos obrantes departamento*. Índex de documents del Negociat d'Esquadres. Lligall 9, exp. 66, fulls 7-11. Sig. R-244.

¹² ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/01 núm. 38.

¹³ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Cos de Mossos de les Esquadres de Catalunya. Ordre del dia número 1. Barcelona, 20 de gener de 1938.

¹⁴ ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/01 núm. 41.



Grup de Mossos d'Esquadra a Sant Cugat del Vallès. El Mosso que està assentat en primer terme, a la dreta de la imatge, és en Josep Sabaté Vigatà. Data: aproximadament 1930 - 1935.

Font: Cessió Rosalia Sabaté Solé.

trobem novament a la Generalitat, finalment però, les conseqüències d'aquesta ferida faran que en Sabaté es retiri del Cos, i a partir de maig deixa de sortir a la documentació relativa al personal.

Acabada la guerra, una carta de Josep Sabaté adreçada al Cap Superior de Policia de Barcelona, ens informa del curiós i radical canvi d'activitat d'aquest ex-Mosso. La carta datada a 13 de març de 1940 i amb un vistós "*Arriba España*" d'encapçalament, l'escriu Josep Sabaté com a apoderat del saló de ball conegut per "*Salón Arenas*", situat al número 389 de l'Avda. José Antonio de Barcelona, i en nom i representació del seu propietari "*el camarada*" Alfonso Sangrà Puigbó, ex-delegat d'*Auxilio Social* d'Esplugues i en l'actualitat conseller gestor d'aquest ajuntament, i que en aquests moments s'ha traslladat temporalment a l'Argentina per motius familiars. Sabaté demana la reobertura de l'esmentat saló de ball, el qual va ser clausurat per ordre de la superioritat en data 18 de febrer prop passat, sense que fins al moment s'hagi rebut cap comunicat que faci referència al motiu del tancament. El domicili de Sabaté continua essent el del número 3 del carrer Corrales d'Esplugues de Llobregat.¹⁵

¹⁵ AMEL. Correspondència 1864-1941.

Francesc Sánchez García

Nascut un 16 de setembre de 1888, a l'edat de 34 anys ingressà a les Esquadres el primer d'octubre de 1922 ¹. L'agost de 1930 arrel de la reorganització del Cos, Francesc Sánchez expressa el seu desig de continuar com a Mosso; en aquells moments estava destinat a la 1ª Esquadra exercint funcions de Mosso de 1ª a la caserna de Vallvidrera ².

El comandant Enric Pérez Farrás, en data 27 de setembre de 1932 proposa l'ascens al grau superior de quatre Mossos de 1ª. El dia 20 d'octubre és confirmat l'ascens de Francesc Sánchez a sots-caporal de 2ª classe (sergent) ³. A la relació de personal i armament del mes de maig de 1936 consta que està destinat a la Generalitat ⁴.

El Conseller de Governació de la Generalitat, en data 13 de juny de 1938 adreça al President, una proposta d'ascens de Francesc Sánchez, al grau de sotscaporal de 1ª ⁵. A partir del mes de setembre de 1938 el sots-oficial Sánchez es fa càrrec de la caserna d'Esplugues ⁶.

Llibret "*Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935*".

Josep Sonadelles Camí

Allistat a les Esquadres l'1 de setembre de l'any 1932, a l'edat de 35 anys, el trobem per primer cop l'any 1935 dins l'Esquadra de Barcelona, ^{1a} l'any següent la revista de maig ens indica que està adscrit a la Generalitat ^{2a} i posteriorment el mes de març de 1938, també a Barcelona com a Mosso de 2ª, cobrant la quantitat de 376,83 pts.

Encara que a partir del mes d'agost de 1938 consta com a destinat a la caserna de Sant Just Desvern, ^{3a}, ^{4a} en realitat en la seva qualitat de xofer, realitza serveis de comunicació

¹ ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78

² ANC. Cos d'Esquadres. Capsa 1. Lligall 2, exp. 10.

³ ANC. Cos d'Esquadres. Capsa 10. Lligall 11, exp. 83, fulls 179 i 180.

⁴ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación -Negociado de Escuadras*. Annex a l'Ordre número 12. Esquadra de Barcelona. Relació nominal del personal de la mateixa amb expressió de l'armament i municions, estat del mateix que cadascú té al seu càrrec. Barcelona, 31 de maig de 1936.

⁵ ANC. Microfilms de documentació de la Generalitat de Catalunya retinguda a Salamanca. Cos d'Esquadres. Microfilm 008, lligall 015/01.

⁶ AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación -Negociado de Escuadras*. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. Octubre 1938.

^{1a} ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "*Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935*".

^{2a} AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Annex a l'Ordre número 12. Esquadra de Barcelona. Relació nominal del personal de la mateixa amb expressió de l'armament i municions, estat del mateix que cadascú té al seu càrrec. Barcelona, 31 de maig de 1936.

^{3a} AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Llista de Revista agost 1938, annexa a l'Ordre del Cos número 23.

^{4a} AHDB. Esquadres de Catalunya. *Gobernación - Negociado de Escuadras*. Llista de Revista setembre 1938. Ibid. Octubre 1938.

i trasllat de correspondència oficial entre els *posts* i la comandància de les Esquadres a Barcelona.

La presència d'aquest Mosso a Sant Just, encara era recordada anys més tard pel que fou batlle del poble a l'època de referència. Alfred Arís va tenir que cridar-li l'atenció pel mal comportament i reprimir els seus abusos d'autoritat, entre els que cal destacar la requisició per a gaudi propi de la torre del carrer Bonavista, propietat del cerer J. Miró. A l'entrevista efectuada quaranta quatre anys després dels fets, Arís l'anomena confusament, Josep Olzinellas "El Sonat".⁵

Acabada la Guerra Civil, Josep Sonadelles es presenta a les noves autoritats el dia 8 de maig de 1939, a la fitxa que li obren s'hi fa constar la data d'ingrés a les Esquadres i el seu domicili, que és al cinquè pis del número 30 del carrer Diputació de Barcelona.⁶

EL CAS PRUNÉS

El present capítol és fruit de la casualitat, pel fet d'haver sorgit en remenar papers en recerca dels Mossos que forneixen les històries del present article. Tot i que no es tracta d'un cas relacionat directament amb Esplugues i Sant Just, m'ha semblat oportú i interessant copsar-lo en aquestes pàgines. En primer lloc, perquè intervenen directament alguns dels personatges protagonistes de les Esquadres als nostres pobles, i en segon terme, perquè reflexa la transcendència que tingueren els Fets d'octubre en els esdeveniments posteriors de l'any 1936, i reforça la idea sostinguda per alguns historiadors que en realitat els orígens que donaren lloc a l'anomenada Guerra Civil començaren bastant abans del nefast 18 de juliol. Relacionat amb el suara esmentat, no voldria acabar aquesta disquisició sense recordar les paraules del benivolgut Jordi Cardona i Gelabert, quan afirmava rotundament que molts dels desgraciats assassinats i actes vandàlics que es produïren a Catalunya al començament de la Guerra Civil, havien estat instigats, o comesos directament, per elements facciosos infiltrats pel general Mola des de bastants mesos abans de l'alçament involucionista dins organitzacions bàsicament de caire anarquista. Malauradament no hi ha constància documental d'aquesta situació, però si que he pogut recollir informacions testimonials de situacions anòmales, que venen a confirmar la hipòtesi.¹

⁵ AHSJD. Entrevista efectuada el 13 de febrer de 1982 a ALFRED ARÍS REINAL, batlle de Sant Just Desvern durant el període 1937-1939. Entrevistadors: Marcel·lí Giner, Gabriel Rigat, Antoni Vilagut, Sebastià Farràs, Jordi Cardona, Joan Gironès i Joan González.

⁶ AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. *Relación nominal del personal del Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Barcelona que se han presentado con expresión del domicilio de ellos y fecha.* Any 1939. Sig. 4415.

¹ Testimoni oral de Josep Morera. Afirma que a la barriada de Sants de Barcelona, d'on és natural i on va viure durant la guerra, entre els revolucionaris de l'indret, destacà un nouvingut conegut més tard popularment, com "El coix de Sants", el qual no va anar mai al front, però es destacà per les seves malvestats al barri, i malgrat tot, quan van entrar les tropes franquistes va ser un dels primers en sortir amb la corresponent bandereta a donar-los la benvinguda, i va seguir vivint posteriorment a Sants sense que en cap moment les noves autoritats el molestessin en absolut.

El cas Prunés

Cronològicament ens hem de situar a mitjans d'octubre de l'any 1934. Pocs dies enrera les tropes de l'Exèrcit ocupaven el Palau de la Generalitat i l'Ajuntament barceloní, els Mossos d'Esquadra que havien rebut l'ordre de defensar aquestes institucions, ara són presoners. Els Mossos pertanyents a la subdivisió de Sant Cugat, que el dia 8 d'octubre estaven tancats al Palau de Belles Arts, ara per ordre del capità Lizcano de la Rosa els van concentrant en un col·legi de monges situat a Collblanc, a tocar de la carretera.

És l'hora de dinar, arrengrats a banda i banda de les taules de l'espaiós menjador, els Mossos comenten els desgraciats incidents dels quals fa poc han estat protagonistes. Estan preocupats per la seva situació futura, i alguns, els més veterans, gosen fer alguns comentaris atribuint responsabilitats a uns i altres. Dins aquest ambient una mica crispat, el sots-caporal de 1ª (sergent) Josep Prunés Amorós, que porta 27 anys de servei al Cos, fa un comentari desafortunat i probablement una mica *xulesc* sobre la seva disponibilitat a presentar-se voluntari per l'escamot d'afusellament de l'ex-comandant de les Esquadres Enric Pérez Farràs. Sembla ser que el nou cap del Cos, Lizcano de la Rosa, ha estat sondejant l'opció que els responsables dels Fets d'Octubre siguin executats pels propis Mossos.

Alguns Mossos presents li recriminen la seva postura, però després l'afer aparentment queda aparentment oblidat. Passada la depuració de comandaments, en Josep Prunés retorna al seu *post* de Vallvidrera, d'on n'és el cap, i així el trobem a la revista del mes de maig de 1936 amb els Mossos Jaume Boneu Puig, Eduard Foro Foro i Celestí Guillaumet Bobet sota les seves ordres.

Però algú no ha oblidat les seves paraules, i encara que pronunciades en un context determinat, ara amb el nou govern d'esquerres, hom ha cregut oportú denunciar-lo. Així doncs, a finals de juny del 1936, el Conseller de Governació de la Generalitat ordena a la Comandància dels Mossos iniciar un expedient informatiu sobre les declaracions fetes per en Prunés dos anys enrera arrel del 6 d'octubre, i suspendre'l cautelarment de càrrec i sou. Entre els testimonis presencials que són citats a declarar hi trobem els nostres coneguts Josep Sabaté Vigatà i Jaume Bonet Reig. En Josep Sabaté confirma l'acusació, mentre que en Jaume Bonet diu no haver-les escoltat mai, tot i que existeix el testimoni del sots-caporal Antoni Gené que afirma que sí que ho va sentir, i fins i tot diu que en Bonet va censurar en Prunés per les seves manifestacions.

La instrucció del cas finalitza el 7 de juliol amb la conclusió, signada pel tinent-caporal dels Mossos, Esteve Soler Torallas, dient que malgrat es reconeix l'existència d'uns "sentiments inhumans" per part de Josep Prunés, els Reglaments del Cos no fixen cap mena de sanció per al cas, i acaba l'informe fent constar els 29 anys sense nota desfavorable a la seva fulla de serveis.² Finalment però, la Comissió depuradora acorda el mes de setembre l'expulsió del Cos.

² ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 7. Incidències del servei, full 81. Expedient relatiu al Mosso Josep Prunés.

El dia 5 d'octubre uns suposats agents es presenten al domicili de Vallvidrera, i demanen a Josep Prunés que els acompanyi. Al dia següent, curiosament també un 6 d'octubre, i dia del seu 52è aniversari, fou trobat assassinat a Montcada.^{3, 4}

Curiosament el text que explica el segrest de Josep Prunés, datat a 18 de novembre de 1936, sembla no conèixer la mort del sots-caporal, car no en fa esment i parla en termes d'estar portant una recerca sense resultats favorables a la data. Aquest text el signa el Tinent Coronel en Cap de les Esquadres i l'adreça a l'Honorable Conseller de Seguretat Interior de Catalunya.

Josep Prunés havia nascut el dia 6 d'octubre de 1884, ingressà al Cos d'Esquadres l'1 d'octubre de 1909, i l'any 1935 era el primer sots-caporal de 2^a amb antiguitat des del dia 7 de setembre de 1925.⁵

EL CAS DELS NOIS PUIGTUVÍ I GARRIGÓ

En parlar de l'estada dels Mossos a Sant Just Desvern, s'ha recollit la història de la detenció per part dels Mossos d'uns soldats que s'estaven amagats a can Fatjó. La mort d'aquests nois ha estat recollida de forma molt superficial per Joaquim Company,¹ potser per la mateixa cruesa dels fets que seguidament s'exposaran.

Josep Puigtuví i Josep Garrigó eren dos adolescents que segons sembla ser, procedien de Manresa o dels seus voltants, i no havien complert encara els divuit anys quan foren cridats a files i destinats al front del Segre. Allà coincidiren amb altres joves de la lleva del *Biberó*: Vicens Albert, Just Amigó Rius, Manuel Moreno Maroto, Miquel Poll i Baldiri Vivés i Bonastre. El fet de ser catalans i independentistes -Garrigó era d'Estat Català-, i d'altra banda el fet que en Puigtuví coneixia Sant Just, car festejava amb la filla del Climent, magatzemista de cal Campreciós, va fer que s'establís una certa companyonia entre els suara esmentats.

Ambdós Joseps estaven destinats al cos de Transmissions de la 60^a Divisió, sota el comandament de Buenaventura Márquez que era d'Esplugues. Establerts a la serra d'Almenara entre Preixens i Tornabous, a les acaballes de 1938, per tal d'aturar l'atac del Cos d'Exèrcit d'Aragó comandat pel general Moscardó, iniciaren una contraofensiva arribant fins la Sentiu de Sió, a les portes de Balaguer, on foren aturats. El combat va durar un dia sencer, i després vingué la desfeta, els soldats republicans es van trobar sols, perduts, la majoria d'oficials havien desaparegut; aquesta caòtica situació va durar ben bé una setmana, i dins aquest context hem de situar la fugida de Garrigó i Puigtuví. No van ser els únics, va ser molta gent la qui va aprofitar el *campi qui pugui* per a marxar del front.

³ ANC. Esquadres. Lligall 7, exp. 7. Incidències del servei, fulls 55 i 90.

⁴ Solé i Sabaté, J.M. i Villarroya i Font, J. *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. Volum II. Pàg. 168. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1990.

⁵ ANC. Esquadres. *Plantilla General del Cuerpo*. Capsa 9, lligall 10, exp. 78. Llibret "Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935".

En Puigtuví els va dir als companys que anava a Sant Just per veure a la seva promesa, i en Garrigó va dir que l'acompanyava, que en acabat ja tornarien; els companys els van dir "no marxeu", però en van fer cas omís, tenien 17 anys, i allò de la disciplina militar no anava amb ells.

Efectivament els dos joves van arribar fins a Sant Just Desvern, i s'amagaren a can Fatjó, on foren detinguts pels Mossos d'Esquadra.² La versió de Dolors Torné,³ matisa que efectivament Garrigó i Puigtuví, espantats van fugir del front i es van amagar a l'esmentada masia, però que fou en Magí Colet qui els va recomanar que millor fossin ells qui es presentessin als Mossos, perquè si no els declararien desertors, i així ho van fer. Després de passar la nit al calabós municipal foren portats a Barcelona per al seu retorn al front. En arribar allí no degueren tenir temps ni tan sols de parlar amb els seus companys, puix el testimoni d'aquests, anys després, explica com si fos un retorn voluntari, que "*llavors amb tota la bona fe del món, al cap de vuit dies van tornar, després d'haver estat a casa*".

El mateix comandant Márquez va signar l'ordre d'execució, donada pel comissari comunista del batalló. Amb la finalitat que servís d'escarment a la resta del batalló, aquest comissari (que era d'Olesa de Montserrat, i fins i tot havia fet de figurant a la Passió) els va llegir un discurs sobre el manteniment de la disciplina, i tot seguit una secció d'execució formada per dotze esquadres (caporal i 4 soldats), els va cosir literalment a bales. Tot just acabada l'execució, el comissari va fer desfilar el batalló per damunt els cossos que encara estaven convulsionant-se.

Fou tal la impressió que causà aquesta execució entre els companys santjustencs, que el comandant Márquez, segurament a instàncies del seu assistent Miquel Poll (també de Sant Just), ordenà que els soldats Amigó, Moreno i Vivés, fossin retirats del front i traslladats a Intendència, ja en segona línia.^{4, 5}

¹ Company i Roldan, Joaquim. *Sis anys fora de casa (8-3-1938 / 14-6-1942)* Pàgines 85 i 86. Editorial Viena S.L. Barcelona, 1999.

² AHSJD. Diversos. Testimoni oral. Entrevista realitzada l'any 1992 per Jordi Amigó, a les germanes Francisqueta i Engracieta Pasqual, i a Jordi Cardona Gelabert.

³ Testimoni oral: Dolors Torné Cadena. Entrevista realitzada el dia 30 de gener de 1999 al seu domicili del carrer de la Sala de Sant Just Desvern.

⁴ AHSJD. Entrevista radiofònica sobre la lleva "*del Biberó*", realitzada el dia 7 de maig de 1998, per Jordi Amigó a Just Amigó, Vicens Albert, i Baldiri Vivés.

⁵ AHSJD. Diversos. Testimoni oral. Entrevista realitzada el dia 8 de maig de 1998 per Jordi Amigó, a Manuel Moreno Maroto i a Just Amigó Rius, santjustencs de la lleva de 1941.

ANNEX 1. RELACIÓ DE SERVEIS PRESTATS PEL POST DE MOSSOS D'ESQUADRA D'ESPLUGUES DELLOBREGAT DURANT ELS ANYS 1922 A 1930.

Font: AHDB. Esquadres de Catalunya. Servicios prestados por el Cuerpo de Escuadras de Barcelona. Año 1921 - 1930. Lligall 4064.

Any 1922

17 de novembre	5 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
1 de desembre	5 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
23 de desembre	3 detencions per furt

Any 1923

22 de gener	Detenció d'un subjecte per robatori
5 de febrer	Detenció de 2 subjectes presumptes autors d'un incendi
7 de febrer	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
15 de febrer	Detenció d'un subjecte per furt
16 de febrer	Detenció d'un subjecte per lesions
5 de març	Detenció d'un subjecte desertor de l'exèrcit
12 de març	Detenció d'un subjecte per furt
20 de març	Detenció d'un subjecte per furt
8 d'abril	Denúncia d'un subjecte per infringir la llei de caça
12 d'abril	Detenció d'un subjecte per furt
20 d'abril	3 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
24 d'abril	Detenció d'un subjecte per danys a la propietat
29 d'abril	4 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
6 de maig	Detenció d'un subjecte per furt
17 de maig	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
26 de maig	Detenció d'un subjecte per furt
28 de maig	Detenció d'un subjecte per atropellament
23 d'agost	Detenció d'un subjecte per furt
15 de setembre	Detenció d'un presumpte autor de furt
20 de setembre	Detenció d'un subjecte per danys a la propietat
26 de novembre	Detenció d'un subjecte per baralla i lesions
8 de desembre	Detenció d'un subjecte per robatori
19 de desembre	Detenció d'un subjecte per intent de furt

Any 1924

20 de gener	Denúncia d'un subjecte per infringir la llei de caça
20 de febrer	Detenció d'un subjecte per robatori
8 d'abril	Detenció d'un subjecte per atropellament
6 de juny	Detenció de 2 subjectes per ús indegut d'armes de foc
16 de juny	Detenció d'un subjecte per furt
18 de juny	Detenció de 2 presumptes autors de robatori
30 de juny	Detenció d'un subjecte per furt
8 d'agost	Denúncia de 2 subjectes per infracció de la llei de caça
10 d'agost	Detenció d'un subjecte per amenaces
26 d'agost	Detenció de 3 subjectes per furt
1 de setembre	4 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
2 de setembre	Detenció de 3 subjectes per furt
6 de setembre	Detenció de 2 subjectes per atropellament
11 de setembre	5 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
22 de setembre	Detenció d'un menor fugit de la llar paterna
25 de setembre	Detenció d'un subjecte per amenaces de mort
9 d'octubre	7 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
14 d'octubre	Denúncia d'un subjecte per infringir la llei de caça
2 de novembre	Detenció d'un subjecte per danys a la propietat
4 de novembre	Detenció d'un subjecte per estafa
10 de novembre	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
25 de novembre	Detenció d'un subjecte per escàndol a la via pública
6 de desembre	Detenció d'un subjecte per danys a la propietat
28 de desembre	Detenció d'un subjecte per escàndol a la via pública

Any 1925

26 de febrer	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
1 de març	Denúncia d'un subjecte per infracció del reglament de Policia de carreteres
5 de març	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
11 d'abril	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
26 d'abril	Detenció d'un subjecte per intent de violació
5 de juny	Detenció de 2 subjectes per danys a la propietat
6 de juny	Detenció de 2 subjectes per insults i amenaces
25 de juny	Detenció de 2 subjectes per furt, i 2 detencions més per atropellament i lesions
1 de juliol	Detenció de 3 subjectes per furt
3 de juliol	Denúncia d'un subjecte per infracció del reglament de Policia de carreteres
20 de juliol	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions, i un altre per amenaces de mort
22 de juliol	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
27 de juliol	Detenció d'un subjecte per amenaces de mort
7 de setembre	Detenció de 2 subjectes per furt
12 de setembre	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
6 d'octubre	Denúncia d'un subjecte per infracció de la llei de caça

22 d'octubre	Detenció d'un subjecte per lesions
27 d'octubre	Denúncia d'un subjecte per infracció de la llei de caça
19 de novembre	4 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
2 de desembre	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
16 de desembre	Denúncia d'un subjecte per infracció del reglament de Policia de carreteres
22 de desembre	Detenció de 2 subjectes per expendre monedes falses

Any 1926

8 de gener	Detenció d'un subjecte per escàndol a la via pública
13 de gener	Detenció d'un subjecte per danys a la propietat
16 de gener	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
11 de febrer	Detenció de 2 subjectes per baralla i escàndol a la via pública, 5 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres, i una detenció per atropellament i ferides
9 de març	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
5 d'abril	Detenció d'un subjecte per furt
21 d'abril	Detenció de 2 subjectes per furt, i 1 per escàndol a la via pública
26 de maig	Una denúncia per infracció del reglament de Policia de carreteres, i una per infracció de la llei de caça
4 de juny	7 detencions per danys a la propietat
11 de juny	Detenció d'un subjecte per furt
19 de juny	Detenció d'un subjecte per intent de violació i ús indegut d'armes
30 de juliol	8 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
4 d'agost	6 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
5 d'agost	6 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
7 d'agost	2 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
4 de setembre	5 denúncies per infracció del reglament de Policia de carreteres
10 de novembre	Detenció de 2 subjectes per baralla i lesions
16 de novembre	Detenció de 2 subjectes per amenaces de mort
22 de novembre	4 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
1 de desembre	8 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
11 de desembre	Detenció d'un subjecte per furt, i d'un per atropellament i lesions

Any 1927

28 de gener	2 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
9 de febrer	Detenció d'un subjecte per escàndol a la via pública
21 de març	Detenció de 3 subjectes per baralla i escàndol a la via pública
22 de març	Detenció d'un subjecte per furt, i una denúncia per infracció de la llei de caça
28 d'abril	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions greus
4 de maig	2 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports, i detenció de 2 subjectes reclamats judicialment
7 de maig	4 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
17 de maig	10 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
20 de maig	10 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
28 de maig	Detenció de 2 subjectes per atropellament i lesions

8 de juny	9 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
25 de juny	2 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports, i una detenció per intent d'enverinament
26 de juny	8 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
22 de juliol	5 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
23 de juliol	9 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
28 de juliol	9 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
30 de juliol	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
2 d'agost	Detenció d'un subjecte per furt
16 d'agost	7 denúncies per infracció del reglament de carreteres
1 de setembre	6 denúncies per infracció del reglament de carreteres, i una detenció per furt
22 de setembre	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
3 d'octubre	Una denúncia per infracció de la llei de caça
11 d'octubre	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
5 de novembre	Detenció d'un fugit de la llar paterna
12 de novembre	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
24 de novembre	Una denúncia per infracció de la llei de caça
6 de desembre	4 denúncies per infracció del reglament de carreteres
10 de desembre	3 denúncies per infracció del reglament de carreteres
31 de desembre	Detenció d'un fugit de la llar paterna

Any 1928

30 de gener	Detenció de 2 subjectes per baralla, lesions i escàndol a la via pública
1 de febrer	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
18 de febrer	Detenció d'un subjecte per lesions i escàndol a la via pública
19 de març	Detenció d'un subjecte per amenaces de mort i ús indegut d'armes
28 d'abril	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
30 d'abril	Detenció d'un subjecte fugit del manicomi
11 de maig	3 denúncies per infracció del reglament de carruatges
12 de maig	4 denúncies per infracció del reglament de carruatges
17 de maig	2 denúncies per infracció del reglament de carruatges
19 de maig	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
21 de maig	1 denúncia per infracció del reglament de carruatges
24 de maig	6 detencions per agressió, lesions i danys a la propietat
13 de juny	1 denúncia per infracció del reglament de carruatges
21 de juny	Detenció d'un fugit de la llar paterna
30 de juny	Detenció d'un subjecte reclamat judicialment
8 d'agost	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
3 d'octubre	22 denúncies per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana
8 d'octubre	Una detenció per furt *
19 de novembre	4 denúncies per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana
27 de novembre	Detenció de 2 subjectes per furt i intent de robatori
30 de novembre	Detenció de 2 subjectes per baralla i ferides
7 de desembre	3 denúncies per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana

Any 1929

8 de gener	Una detenció per estafa
1 de febrer	1 denúncia per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana
15 de febrer	1 denúncia per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana
30 d'abril	Una detenció per intent de robatori
6 de maig	Detenció de l'autor de varis robatoris
15 de maig	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
24 de maig	Detenció d'un subjecte per amenaces de mort
7 de juliol	Una denúncia per infringir el reglament de caça
3 d'agost	16 denúncies per infracció del reglament de circulació urbana i interurbana
23 d'agost	18 denúncies per infracció del reglament de carruatges i transports
16 de setembre	Detenció d'un subjecte per atropellament i lesions
19 de setembre	2 detencions per furt
28 de setembre	Una detenció per baralla i lesions
9 d'octubre	3 detencions per furt
31 de desembre	2 detencions per danys a la propietat

Any 1930

Mes de març	-No localitzat el full-
10 d'abril	Una detenció per atropellament i lesions
26 d'abril	3 detencions per danys a la propietat
15 de maig	Detenció de 4 subjectes reclamats judicialment
27 de juliol	Detenció d'un fugit de la llar paterna
1 d'octubre	Detingut un subjecte per estafa

(La relació finalitza el mes de novembre sense que hi hagi cap entrada al full d'aquest mes)**

ANNEX 2. UNIFORMITAT

Any 1936. Ordre del dia referent a la uniformitat del cos d'esquadres.

Font: AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Ordre del dia, núm. 12, 17/05/1936. Sig. 4415.

Amb motiu de l'abolició de l'ús d'un nou model de vestuari color marró que s'havia començat a repartir al personal de les Esquadres, es fa esment de l'uniforme oficial únic i obligatori dels Mossos en els actes de servei: jaqueta, armilla, pantaló, gorra i espadnyes. Fora dels actes de servei s'autoritza l'ús de la granota de color blau, casquet i sabata negra, però per cap concepte es deixarà de portar camisa i coll blanc, i la corbata negra. Pel que fa a les divises, els Mossos de 2^a no portaran cap distintiu sobre mànigues ni casquet, i els Mossos de 1^a tant sols la divisa corresponent a la seva categoria. Uns i altres ostentaran a la part superior de la gorra l'escarapel·la amb els colors de la República, i el galó argentat, i a la franja, l'escut de la Generalitat. Els sots-caporals de 2^a i els de 1^a, afegiran una estrella roja a les mànigues sobre els distintius de llur categoria, així mateix, substituiran per una estrella roja l'escarapel·la de la gorra, i als dos costats de l'escut de la Generalitat, el corresponent distintiu del seu càrrec.

ANNEX 3. ARMAMENT UTILITZAT PELS MOSSOS EN EL PERÍODE DE REFERÈNCIA.

Any 1936. Relació nominal del personal de l'esquadra de Barcelona amb expressió de l'armament i municions.

Font: AHDB. Esquadres de Catalunya. Gobernación - Negociado de Escuadras. Documentación de los ex-mozos de Escuadra. Sig. 4415.

Font: Historia de la Pistola y el Revólver en Euskadi de 1870 a 1936. Ediciones Vascas EV Argitaletxea. San Sebastián, 1980. Informació gentilisa d'Albert Riera Prenafeta.

Els Mossos, segons la relació efectuada a 31 de maig de 1936, disposen d'un mosquetó (llevat dels 2 brigades i dels 7 motoristes), matxet, pistola i munició (entre 80 i 200 bales per mosquetó, i 24 bales per a la pistola). La pistola reglamentària és la LLAMA, encara que entre els 166 mossos relacionats n'hi ha dos que disposen de dos pistoles de les marques STAR i BÚFALO, dos més amb només una STAR, i un altre, únicament amb una BÚFALO.

El mosquetó era un fusell Mauser, model 1916, amb un calibre 7x57.

La pistola LLAMA es comença a fabricar l'any 1931 a Vitòria per l'empresa Gabilondo y Cía., es tractava d'una sèrie de pistoles de molt bona qualitat, perfectament rematades i amb martell percutor extern, basades en les línies generals de la Colt "M 1911". Els models dels quals disposarien aleshores les Esquadres serien el primer de la sèrie LLAMA, una 9 mm llarg amb recambra hermètica i sense fiador d'empunyadura, i els dos models posteriors corresponents a les pistoles accionades per massa retrocedint dels calibres 7,65 mm i 9 mm, introduïts ambdós al mercat l'any 1933.

La pistola BÚFALO també de Gabilondo y Cia., fou fabricada durant els anys 1919 a 1925 expressament per a l'armeria Beristain y Cía., de Barcelona (subministrador oficial de les Esquadres de Catalunya), i per aquest motiu totes les pistoles BÚFALO porten l'anagrama BC de Beristain modelat a les catxes. Beristain havia patentat un model de fiador d'empunyadura que fou precisament el que s'aplicà als models BÚFALO. La pistola més petita d'aquesta denominació era la EIBAR de 6,35 mm, i després hi havia els dos models grans, la de 7,65 mm i la de 9 mm.

La STAR era del calibre 9 mm curt.

ANNEX 4. SALARIS QUE PERCEP EL PERSONAL DE LES ESQUADRES.

ANY 1933 (Sou mensual)

	Mossos	G. d'Assalt	Guàrdia Civil
Sots caporals de 1ª (Brigades)	350,00 pts	426,66 pts	468,75 pts
Sots caporals de 2ª (Sergents)	300,00 pts	385,00 pts	379,17 pts
Mossos de 1ª (Caporals)	275,00 pts	326,67 pts	336,25 pts
Mossos de 2ª	250,00 pts	314,17 pts	299,58 pts

Font: ANC. Diputación Provincial de Barcelona. Sección Gobernación. Negociado de Escuadras. Exp. 77, Presupostos. Fulls 47, 48 i 49. Quadre comparatiu del sou dels diferents estaments armats amb relació amb els Mossos d'Esquadra. Desembre de 1933.

ANY 1935 (Sou mensual)

Sots caporals de 1ª (Brigades)	350,00 pts
Sots caporals de 2ª (Sergents)	330,83 pts
Mossos de 1ª (Caporals)	305,83 pts
Mossos de 2ª	280,83 pts

A més es perceben 15 pts / mes per quinquenni de servei (compten aquí també els anys servits a l'Exèrcit i a l'Armada). Els sots-caporals i els Mossos que presten servei a la capital, a més reben un suplement mensual de 75 pts els primers i de 50 pts els segons en concepte de gratificació de residència.

*Font: ANC. Esquadres. Plantilla General del Cuerpo. Capsa 9, lligall 10, exp. 78
Llibret "Cuerpo de Mozos de las Escuadras de Cataluña. Situación, Organización
y Distribución de las Fuerzas, en 1º de Septiembre de 1935".*